

grueles

Een uitgave van de Stichting **Grueles** | juni 2012 | jaargang 32 | nr. 2

grueles

www.grueles.nl

gruelles

Een uitgave van de Stichting **Gruelles** | juni 2012 | jaargang 32 | nr. 2

Bij de voor- en titelpagina: Rustaltaar Rijksweg Rijckholt, tegenover de Steenstraat.

Koning Bert Houben en Koningin Ellie Hochstenbach

© Copyright Stichting Grueles - www.grueles.nl

Abonnementenadministratie: Brikkenuven 1, 6247 BG Gronsveld. Tel. 043 - 408 3288. *Secretariaat:* Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. Tel. 043 - 408 2880.

U kunt zich abonneren op ons tijdschrift door € 13,50 over te maken op Rabobank rek.nr. 11.75.15.000 of ING 2535375 t.n.v. Stichting Grueles. Losse nummers € 4,-.

VOORWOORD

Hoezee, hoezee, hoezee! Ik was me toch een partij gespannen of het antwoord op de meest beroemde vraag die ooit in het Gronsveldse dialect gesteld is, wel 'jao' zou zijn. Maar gelukkig, tijdens de vergadering op paasmaandag klonk een zeer overtuigend, ietwat Neanderthalerachtig oergeluid (dat in ieder geval meer op 'jao' dan op 'nèi' leek) uit de kelen van de aanwezige sjötte. V'r broonke! Waarom zouden we dat ook niet doen? De wereld moet al flink op zijn kop staan, wil er niet 'gebroonk' worden. Dus dat betekent dat we ons wederom opge maakt hebben voor, in onze ogen, het feest der feesten. En kunnen wij dat maken?

Nou en of! Liters verf zijn op poorten en kozijnen gesmeerd; 'käonzjele' werden vernieuwd (al hebben we die met de bronk natuurlijk niet nodig); woningen werden verbouwd (al zijn ze niet allemaal klaar); Necker mann en Otto draiden overuren, want vrachtwagenladingen vol witte broeken moesten op diverse plekken in Gronsveld en Rijckholt worden afgeleverd; een week later diezelfde vrachtwagens: kilometers rood lint; een bataljon ganzen (ook zwarte) moest geplukt worden om de pluimage van de uüverighèid op te kalefateren; veulens groeiden uit tot paarden om het gezag te kunnen dragen; de mannen van de bronkversiering draiden overuren, maar ze hadden dan ook een heel aardig bedrag opgehaald om de boel mee te versieren; commando's

(ook nooit eerder gehoorde) moesten ingestu deerd worden, zo ondervond ook Haj van Trenèt; veel rekruten (daar moest op gedronken worden, hie ha ho) moesten zich het presenteren van het geweer, het verdubbelen van de rotten, het 'nommere' en het 'linksomkeer' (???) eigen maken; de leden van de harmonie pijnigden lippen en vingers om de nieuwe loop- en processiemarsen in te studeren, 'Le chant des anges' en 'Judex' (hoondervél tijdens het schrijven = aparte gewaarwording) werden weer afgestoft; grenzen werden des nachts wellicht meerdere malen overschreden om een kilootje 'polfer' extra in te slaan, je weet immers nooit waar het goed voor is. En zo gebeurde er natuurlijk nog veel meer en stevenen we af op de Groete Broonk 2012.

En wie gaan ons voor in dat feest? Na 56 jaar had Rijckholt eindelijk weer eens de wind mee. Bert Houben verpulverde de vogel bij het 110e schot. De druk was groot: maar liefst vijftien Rijckholtse schutters moesten de vogel binnenhalen. Tamboer Bert hield het hoofd koel en schoot de vogel naar Rijckholt. Ellie Hochstenbach, dochter van de vorige Rijckholtse koning, is zijn koningin. En toen, na het nuttigen van een heerlijk glas koningsbier, werden plaatsjes geschonken. Michel Schrijnemaekers nam voor 10.000 euro de plaats van kapitein der rode compagnie over. Harrie Waber volgde vader Bèr op als luitenant van diezelfde compagnie. Hij schonk de schutterij 2.000 euro. En tot slot ging

de plaats van commandant-biélmaan naar Marc Smeets. Hij had er 6.300 euro voor over om de biélmaander vanaf nu door de vele versperringen heen te leiden.

Ook dit jaar activeerde Piet van Caldenborgh zijn wiskundeknobbel (zijn talenknobbel is allang geactiveerd) om een chronogram van jewelste uit zijn hoge hoed te toveren. Bij het ter perse gaan van dit periodiek was Piet nog aan het toveren. U houdt het van ons tegoed. In de tekst van het chronogram zijn diverse Romeinse cijfers te ontwaren, die samen het getal 2012 zullen vormen. Zo'n chronogram maken, dat is geen sinecure: alle cijfers én letters moeten op hun plek vallen. Kun je trouwens zeggen dat iets wél een sinecure is? Stof tot nadenken, zo vlak voor de bronk. Ik hoop dat u allen wederom de bronk van uw leven beleeft.

*Groet,
Maarten Heijnen*

PS. Op 13 mei organiseerde Gruelles een zeer succesvolle Tour de Gruelles. Doel was om mensen enthousiast te maken voor ons periodiek en onze activiteiten. Maar de Groete Broonk is natuurlijk een ander middel bij uitstek om mensen (die terugkeren naar hun 'roots') warm te krijgen voor Gruelles. Ik reken op u!

DIALECT

Knynsperty

Vreuger, wie nog gèinen tillevisie wäor, kaomen de lûi vèul bièèn aon 't hoés. Ze käorden daan vuur e päor sént, en ze perbeerde zich oonderèin zoevèul muügelik te kloete, of op ze Groéselders gezaag: te bugele.

Zoe wäor d'r oüch 'n käortklup vaan e sjtök of zès joonkmaander en a päor getroûwde. Èine joonkmaan, Teun, wäor 'nen echte nejje. Dao krègs te noe noets 'ns get vuur niks vaan. Dè zaot op z'n duete wie 'nen duvel op 'n ziel. Vuur dat 'r kaom käorte, magkden 'r zich bie hön 'n haaf pekske segrètte aon, trok aon eeder segrèt 'ne kier, magkde ze weer oét, en dûijde ze ién z'n tes. Oonder 't käorte zaag 'r daan: "Och, dao vên ich nog e sjteumpke", en sjtaok 't daan griémelenterre op, zoonder de aandere eng te hôve prizzentere. Dy daagten daan: "Waach dich mer, ôs bëurt kömp oüch nog."

Op ziëkeren aovend zoûwe ze 'n knynsperty hawe. D'r woërd geloët wè vaan de joonkmaander de kniën môs liëve. 't Loët veel op Teun. Dè reep dirrek dat ze gefoételd hawwe, me nao get geklasjeneer, gaof 'r daan toch toûw. Merié, eng vaan de getroûwde, zoûw de kniën vèrdig mäoke. "Meh, ich wêl gèine kop debié, dao kên ich neet tiënge, de érm pryë", zaag ze tiënge Teun.

De aandere hawwe zich get bedaag öm Teun 'ns good te bugele. Ze zoûwen 'm vlak vuur de

knynsperty begôs laote wegrope, ömdat 'm èine dryngend môs sjprèken uüver de kèrk. Es 'r daan 'n oor läoter truk zoûw koëme, wäor alle kniën op, en haw 'r niks gehad vaan z'nen èige kniën. Teun haw sjoen gesjtröpde knyn bié Merié aofgeliéverd, en haw 'm vèul gelök geweens mêt ze ién 't zoër zitte en ze te braoje.

Wie d'n aovend dao wäor, insteleerde ederèin van de käortklup zich met e zondigs gezich öm de taofel. Teun sjtaok zich e sjteumpken op, en wie 'r 'ne sjlök wién woûw drenke, goüng d'n tillefoon ién de gaank. Merié goüng oppakke. Wie ze weer truk kaom, zaag ze tiënge Teun dat 'r dirrek nao Bèr môs goën, ömdat e päor vernaom besjlute genoëme woerte, oe hër môs bié zién. "Laot 't uch mer al good sjmäoke, ich been toch zoe truk", zaag Teun, sjtaok zich nog e sjteumpken op, en goüng de dèur oét. De aandere zaote te griémele uüver wat ze Teun gelap hawwe.

Mêt groete öge loorde ze nao de sjoëtele oe op Merié de sjtökker kniën tösje get blèdsjes sjlaoj sjoen gedrappeerd haw. 'ne Koomp appelmoos, fritte en zjwarte proûme magkde de gedêgkde taofel gaans aof. Mòts aof vuur Merié, dy de kniën haw vèrdig gemak, en oüch vuur Teun dè mêt wortele en knynsvoor ze good haw vêtgemês.

Dao bléf vaan de taofel niks uüver.

Meh 't sjoenste môs nog koëme.

Ze verknuükelde zich uüver 't gezich vaan Teun

es dè dalik truk kaom en zaog dat aal op wäor.
Teun kaom truk mêt 'n kelbas bié zich.
De aandere laachde wie ze Teun zaoge lore nao
de lèg sjoëtele, en eleng nog de knuükskes op
de lèg teleure.

"Wat jaomer", zaag Merié, "de bis zoe lang
wegblève dat aal op ès. Ich heb eleng nog get
kynssaws en get appelmoos."

"Nèi, laot mer", zaag Teun. Hër goûng zitte,
sjtaok zich e sjteumpken op, pagkde de kelbas
en drijde dy òm boëve de taofel. "Noe loort
mer wat d'r gëten heb."

Dry kattedöp rolden oppe taofel ...!

Merié bysden ién eng vöort nao 't hûiske, de

aandere nao de mêstem. Ze sjoûngen op 'n ry
te kotse. Teun sjtaok zich nog e sjteumpken op:
"Lûi, ich gaon hëivers, ich môt de kniën nog ién
't zoër zitte vuur muerge. Es dêks èine zeen hèt
..., 't ès toch te vëul vuür mich eleng."

'nen Tiéd laank hebben de keender es ze langs
't hoés vaan Merié kaome, loupe te miejawwe.
Ich heb altiéd ién dat verhaol gelûif, want èin
vaan dy miejawnende keender wäor ich.

Frans vaan Jôp

Tekening: Hans Mulder

Savelsbos. Bos om te onthouden

Inleiding

Vanwege de omvang is het gehele artikel opgedeeld in drie delen. In deze editie treft u deel 2 aan. Deel 1, inclusief een uitgebreide inleiding, is verschenen in Grueles april 2012, jaargang 32. Deel 3 wordt opgenomen in de najaarseditie. Door Stichting Natuurpublicaties Limburg en de auteur is aan Stichting Grueles toestemming verleend voor ongewijzigde publicatie en met opname van de volgende passage:

Dit artikel is eerder verschenen in het boek 'Limburgse natuur in een veranderend landschap, 100 jaar Natuurhistorisch Genootschap in Limburg'. Een uitgave van Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht. Het boek is te bestellen bij Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Godsweerderstraat 2, 6041 GH Roermond, tel. 0475-386470, kantoor@nhgl.nl. Kosten € 19,90 excl. verzendkosten, gratis voor (nieuwe) leden van het Natuurhistorisch Genootschap.

Belangstellenden voor het boek kunnen zich ook in verbinding stellen met Stichting Grueles, Sectie Natuur, H.Reumers.

Deel 2 - F.S. van Westreenen

Vier stenen

Het Savelsbosch

Ten oosten van Gronsveld loopt vanaf de Voerenweg een onverharde en smalle veldweg recht omhoog naar het bos. Het is de Savelsweg of Savelweg (1678), dwars door het Savelsbosch, richting Eckelrade. Deze route werd in de 19e eeuw de Kalverweg genoemd. Waar dit kortstondige synoniem vandaan komt weet niemand. De meeste wandelaars kijken liever naar de natuur. Echt oude groeiplaatsen van bos zijn zeldzaam, vooral in ons land.

Het Savelsbosch is één van de weinige voorbeelden. Het bos was vanouds een landsheerlijk gebied, dicht begroeid met hakhout en verspreid staande bomen (overstaanders).

De bosnaam benadrukt de samenstelling van de bodem, te weten 'eerde ofte savel'.

Het voorvoegsel savel is afgeleid van een romaans woord voor zand. Tegenwoordig wordt de term zavel gebruikt voor een tussenform van zand en leem. Langs de Savelsweg komt ook mergel (zachte, fijnkorrelige kalk) te voorschijn, bij de zogenoemde Savelsberggroef. In eerste aanleg is hier geprobeerd de onderste steen boven te krijgen (1899), maar dat is op niets uitgelopen.

Het Savelsbosch heeft zich met vallen en opstaan ontwikkeld. Vroeger was het bos vooral

om te gebruiken, de natuur werd opgegeten of brandde in de kachel. Meer dan eens leed de begroeiing ernstige schade door oorlogsgeweld rond Maastricht. Dat gebeurde bijvoorbeeld in 1747, toen in de omgeving maar liefst 90.000 soldaten waren gelegerd. Geen boom bleef overeind, zelfs het hakhout werd helemaal met de grond gelijk gemaakt. De welgestelde heer Lebens, rentmeester van het grafelijke bezit, rapporteerde "een onuitsprekelijke schade [...] in een streek, waar hout bovendien schaars is, hetgeen nauwelijks kan zijn hersteld in een gehele eeuw". Alle grote bomen waren omgehakt en van het hakhout bleek ongeveer 40 ha verdwenen. De ravage was groot en in Gronsveld heerste hongersnood. Bij deze ellende merkte Lebens op, dat het jachtgebied van de graaf veel schade had geleden. Er was vrijwel geen wild meer aanwezig (Daemen, 1985).

Anders maar wel enigszins vergelijkbaar was de situatie ruim twee eeuwen later, na de Tweede Wereldoorlog. Sommige stukken bos waren sterk gedegradeerd door het overmatig kappen van hakhout en bomen. Op veel plaatsen resteerde een wildernis van kreupelhout en adelaarsvarens. Tezeldertijd bestudeerden geoloog W.J. Jongmans en houtvester W.H. Diemont de natuurwaarden. Uit hun 'Geologische en botanische beschouwingen over den Pietersberg en den rechter Maasoever' (1942) bleek het bos van nationale betekenis (Jongmans & Diemont,

1942) (zie ook kadertekst over W.H. Diemont) . Een groot gedeelte werd in 1953 eigendom van Staatsbosbeheer. Kort daarna maakte Diemont een 'Plan van instandhouding en van verbetering van het Staatsnatuurreservaat Oostelijke Maasdalhelling' en werden talrijke stukken herbobost (Staatsbosbeheer, 1955). Die nieuwe naam was wennen; gelijktijdig schreef hij over 'het Nationale Natuurreservaat Oostelijke Maasoever' (Diemont, 1955).

Uit de prehistorie

Aan de oostzijde van het Savelsbosch, ter hoogte van de plateaurand, waar de Savelsweg een bospad kruist, is vroeger veel gegraven. De kruising staat bekend als de Veer sjein, omdat op elke hoek een grote steen ligt. De stenen zijn afkomstig uit de nabijgelegen grindgroeve, waar goed te zien is wat de Maas ruim 700.000 jaar geleden heeft achtergelaten. Reeds in 1820 werd hier zand en grind gehaald voor het onderhoud van wegen. De oeroude aardlagen trokken in 1904 de aandacht van de bekende paleontoloog M.E.F.T. Dubois, die toen de geologie van ons land bestudeerde (Dubois, 1919). Hij had het bos al in 1886 verkend, op zoek naar menselijke sporen uit de prehistorie (Engelen, 1998). Later beschreven anderen de groeve opnieuw, vooral vanwege de bijzondere zwerfkeien. Verscheidene stenen komen uit Noord-Frankrijk en zijn door de Maas in Gronsveld gedeponeerd (Ter Horst, 1961; Hofman, 1991).

Natuur

In de eerste helft van de vorige eeuw stonden de vier stenen nog middenin het bos. Het Savelsbosch strekte zich toen uit tot halverwege het plateau. Gedenkwaardig is het jaar 1926. Verscholen tussen het hakhout lagen enkele onnatuurlijke heuvels. Nieuwsgierig begon archeoloog H.J. Beckers, samen met zijn zoon, de heren Goossens en Marres, pastoor Kengen en drie gravers, op 3 mei 1926 het verleden om te spitten. In de zomer van 1927 en 1928 zetten ze hun werk voort. Uiteindelijk werden zeven grafheuvels uit de Bronstijd blootgelegd én vernietigd (Beckers & Beckers, 1940; Kengen, 1986).

Van deze zeldzame steenkransheuvels in het bos is er één in 2001 gereconstrueerd. Sommigen beschouwen de prehistorische heuvels als 'landmarks', eertijds van ver te zien, zelfs vanuit het Maasdal. Dit is erg onwaarschijnlijk, want dergelijke kleine verhogingen verdwijnen al snel uit het zicht. De hoogvlakte was eerder een rituele plaats met een geestverruimend uitzicht.

Voorbij de Veer sjtein houdt het bos op. Een eind verder, ten zuiden van de Savelsweg, ligt het plateau van de Eikenstruik (tussen het waterpompstation en de grub). Op deze hoogte is geen eik meer te bekennen, alle bomen zijn gerooid voor de landbouw. De laatste restjes van de Eikenstruik verdwenen in de 20e eeuw. Het bostoponiem duidt onmiskenbaar op een armetierige begroeiing: een mengelmoes van kreupelhout en 'heyde'. Een dergelijk halfopen

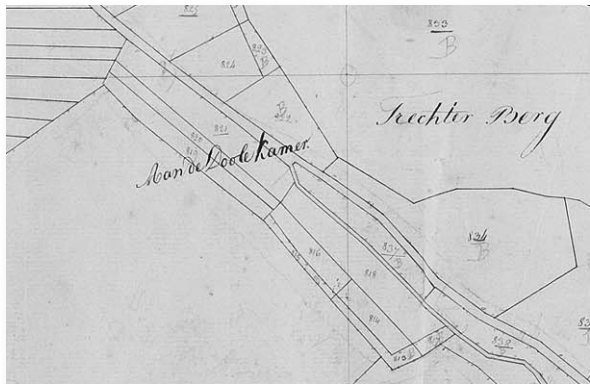
*Blootgelegd graf uit de bronstijd
(bron: Beckers & Beckers, 1940).*

eikenstruweel is bijna nergens meer aanwezig, zeker niet in Zuid-Limburg.

Aan de noordzijde van het plateau grensde het bos lange tijd aan een driehoekig perceel grasland. Een misplaatst 'open stuk' vonden sommigen en dus werd het grasland in de jaren 1990 beplant (ruilverkaveling Mergelland). Langs de vroegere rand van het zogenaamde Kouwenraadsbosch loopt een smalle holle weg, die niet meer toegankelijk is. Waarom het bos zo heet is onbekend. De weg werd samen met enkele andere paden in 19e eeuw aangelegd voor de exploitatie van het bos en verbond de Savelsweg met de Eckelraderweg.

Op het plateau is deze verbinding spoorloos verdwenen.

De naam Eckelraderweg was een kwestie van de juiste koers: vanuit Gronsveld ging het omhoog, door het dal tussen het Savelsbosch en de Hoge berg naar Eckelrade. Maar eenmaal boven sprak men van de 'Maestrichter weegh' (de andere richting). Wel wat verwarrend en daarom gebruikten ze beneden in Gronsveld nog een andere variant, de 'Maestrichter weegh kommende van Eckelraede.' Geen overbodige toelichting, want meer wegen van en naar Eckelrade en Maastricht hadden dezelfde naam. In 1883 werden langs de Eckelraderweg, in de buurt van de Kemkes, honderden munten gevonden (Habets, 1883).

*Aan de Doolekamer lagen langgerekte kemkes, evenwijdig aan de Eckelraderweg.
(bron: kadastrale kaart 1828)*

Het waren Luikse oordjes, Keulse duiten, Gulikse en Bergse kassemannekes uit de 17e en 18e eeuw. De Kemkes bestonden uit smalle, langgerekte percelen akkerland 'aan de Dolekamer' ofwel beneden de gelijknamige kalksteengroeve. Tot in de 19e eeuw bleven de akkertjes in gebruik. Nu is het allemaal bos. Wat resteert, is een geëgaliseerd oppervlak met enkele taluds (oude perceelsranden).

Onderaardse gangen

Het huidige bos ontnemt het zicht op de Dolekamer(s), de oude kalksteengroeve. In Gronsveld werd gezegd dat de naam van de daole, de torenkraaien of kauwen komt, die tot omstreeks 1960 nestelden in de hoge rotswand van de groeve. Deze populaire en veelgehoorde verklaring strookt niet met oudere vermeldingen, welke ontleend zijn aan de omgeving: (Daelecamers 1685, Dalecamer 1714, Dalecamer 1749, Daelkamer en Dalekameren 1750). Het toponiem schetst de situatie ter plaatse, het dal (dael) met de onderaardse gangen, de besloten ruimtes (camers).

De hoge rotswand is ontstaan door een afgraving. Voordien had de groeve vermoedelijk maar één ingang. In 1749 werd gesproken over 'het loock genoemd de invaerte van de Dalecamer', het gat waar men naar binnen reed. Op de eigendomskaart van het graafschap Gronsveld (1754) werd ook maar één loock aangegeven. De afgraving, waarbij meer gangen aan het licht

De Dolekamers een kleine eeuw geleden. Het bovenliggende Savelsbosch bestond voornamelijk uit hakhout met enkele opgaande bomen (bron: foto-archief Grueles, Gronsveld)

kwamen, vond waarschijnlijk plaats rond de Eerste Wereldoorlog, gelijktijdig met de exploitatie van de Trichterberggroeve aan de overzijde van het dal.

In het midden van de vorige eeuw vormden de Dolekamers het decor van Gronsveldse toneelvoorstellingen. De noordelijkste gangetjes werden gebruikt als kleedkamer. Het openluchttheater verdween in 1953, toen de familie Schreinemacher het bos verkocht aan Staatsbosbeheer. Wat nog herinnert aan het

toneel zijn een gemetselde arcade bij 'de kleedkamer', de betonnen dragers van banken voor het publiek en een met mergelstenen gebouwd souffleurshokje op het plateau vóór de groeve. Gedurende de winters van 1958-1960 werden de Dolekamers gebruikt voor een onderzoek naar de leefwijze van vleermuizen (Bongers, 1960; Roos & Overmeer, 1960) De onderzoekers maakten voor het eerst een onderscheid tussen het noordelijke en het zuidelijke gangenstelsel, tussen de Kleine en de Grote dolekamer.

Geologische natuurmonumenten

Op verzoek van Staatsbosbeheer stelden de geologen W.J. Jongmans en F.H. van Rummelen in 1937 een overzicht samen van 'geologische natuurmonumenten' in Zuid-Limburg (Jongmans & van Rummelen, 1937). Door hun werk bij het Geologisch Bureau voor het Mijngebied, de Limburgse nevenvestiging van de voormalige Rijks Geologische Dienst, kenden ze de streek goed. Tot de te beschermen monumenten behoorden onder andere de Riesenbergrand en het Savelsbosch.

De bedoeling van het overzicht was dat bezienswaardige plaatsen, die herinnerden aan de natuurlijke opbouw van het aardoppervlak, zoveel mogelijk ongeschonden bleven. "Door cultuur van den bodem en door afgravingen is er steeds gevaar, dat de resten der oudere formaties en de karakteristieke landschappen, die Zuid-Limburg bevat, verdwijnen of tenminste ernstig beschadigd worden. Dit kan alleen voorkomen worden door zulke terreinen onder toezicht te houden en zoo noodig elk ingrijpen te beletten".

Het is een beetje een kromme redenering, want veel geologische bijzonderheden zijn door afgravingen aan het licht gekomen. De oostelijke Maasdalhelling blijkt aan alle kanten omgespit en uitgehold, overal zie je littekens van graveerijen. Waar het aardkundige verleden boven komt, is van alles 'uit het bos' gehaald: vuursteen, kalksteen, grind en leem.

Bronnen

- Beckers, H.J. & G.A.J. Beckers, 1940. Voorgeschiedenis van Zuid-Limburg, twintig jaren archaeologisch onderzoek. Publiciteitsbureau Veldeke. Maastricht.
- Bongers, W., 1960. Oecologische waarnemingen betreffende vleermuizen in de Grote en de Kleine dolekamer in het Savelsboch te Gronsveld in Zuid-Limburg in de winter van 1958/'59. Rapport RIVON.
- Daemen, P., 1985. Gronsveld en Rijckholt tijdens de Oostenrijkse successie-oorlog. *Grueles* 5,4:175-189.
- Diemont, W.H., 1955. Het Nationale Natuurreservaat 'Oostelijke Maasoever'
- Dubois, E., 1919. Over het ontstaan en de geologische geschiedenis van vennen, venen en zeeduinen (Korte inhoud eener voordracht, gehouden op 15 November 1916). in: *Archives du Musée Teyler, série III, vol. IV: 266-293.*
- Les héritiers Loosjes. Haarlem.
- Engelen. F.H.G., 1998. De ontdekking in 1881 van de prehistorische vuursteenindustrie bij Ryckholt-St.Geertruid en de onderzoekingen vóór 1964. in: Rademakers, P.C.M. (red.), 1998. *De prehistorische vuursteenmijnen van Ryckholt-St.Geertruid.* Nederlandse Geologische Vereniging, afdeling Limburg. Beek.
- H. (Habets, Jos.), 1883. Ontdekking van oude munten te Gronsveld. *De Maasgouw* 5,209.
- Hofman, A.A., 1991. Geologische wandeling naar het Savelsbos. *Sprekende Bodem*, medelingen van de afdeling Limburg der

Natuur

Nederlandse Geologische Vereniging,
35(2):31-32. Horst, J.Th. ter, 1961. Diabazen in
het Savelsbos (mededeling in verslag van de
maandvergaderingen). Natuurhistorisch
Maandblad 50(9/10): 93.

Jongmans, W.J. & W.H. Diemont, 1942.
Geologische en botanische beschouwingen
over den Pietersberg en den rechter Maasoever.
in: Mededeelingen behorende bij het
jaarverslag over 1940 en 1941: 57-72.

Kengen, H., 1986. Nóg een begraafplaats.
Gruelles 6(3):133-136.

Roos, P. & W. Overmeer, 1960. Vleermuizen en
klimaat van de Dolekamers bij Gronsveld.
rapport RIVON.

Staatsbosbeheer, 1955. Plan van instandhou-
ding en van verbetering van het Staatsnatuur-
reservaat Oostelijke Maasdalhelling (Opname
1955). Ministerie van Onderwijs, Kunsten en
Wetenschappen, Natuurbeschermingsconsu-
lent voor Limburg. Intern rapport
Staatsbosbeheer. Maastricht

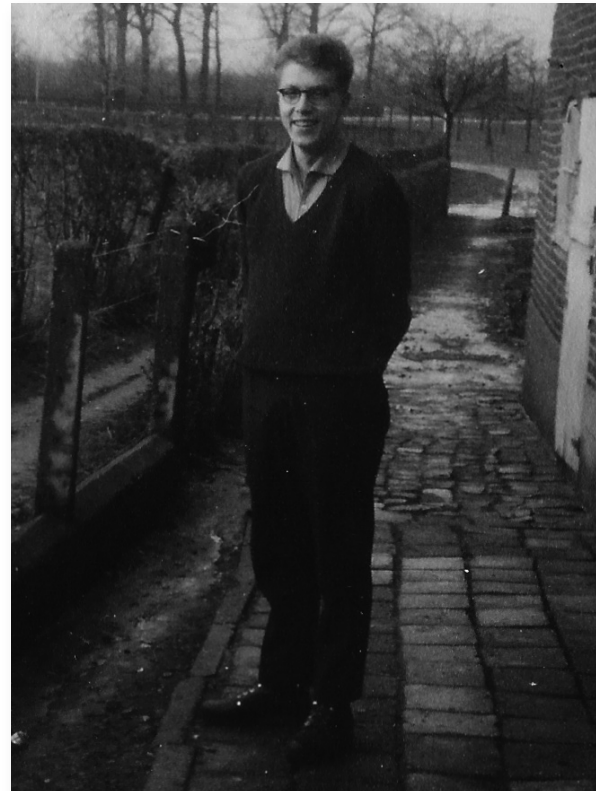
WIE ÊS 'T TOCH MÊT

*Louis Klinkenberg**Wat is jouw binding met Rijckholt en Gronsvelt?*

Nadat ik met mijn klasgenoten door juffrouw Lacroix en Jean van Baal werd uitgezwaaid bij het verlaten van de zesde klas had ik al het idee om priester te worden. Ik heb eerst de Mulo doorlopen en heb in 1962 de stap naar het priesterschap gezet. In 1967 trad ik in bij (hoe kan het anders?) de paters Dominicanen in Nijmegen. In 1973 werd ik tot priester gewijd. Na parochiewerk in Amsterdam en Schiedam ben ik 15 jaar werkzaam geweest als pastor, Geestelijk Verzorger in het ziekenhuis van de gemeenschap Mariaweyde in Venlo. Nu ben ik met pensioen en woon ik nog steeds in Venlo, maar ik ga nog vaak voor in kerkelijke diensten. Ik heb Rijckholt na mijn Mulo maar enkele malen per jaar gezien.

Hoe heb je het priesterschap ervaren?

Opmerkelijk vond ik dat toen ik met pensioen ging iedereen me vroeg: 'Wat ga je nu doen?', alsof ik nog niets gedaan had. Zelf vind ik dat ik (en met mij alle andere pastores) recht hebben op pensioen. Niet om te luiëren maar om nu eens zelf de structuur in je leven te bepalen. Als pastor in een parochie werd je geleefd. Onregelmatig werken, geen negen-tot-vijfbaan, maar vaak dag en nacht. Dat kost energie en dat houdt je maar een bepaalde tijd vol! Een Huwelijk of Doop is te plannen, maar een Uitvaart of een 'Bediening' niet. Vroeger kreeg je

er als Pastoor een hulpje, de Kapelaan, bij. Nu krijg je er enkele parochies bij.

En welke positieve ervaringen neem je mee uit je rijke leven?

Positief zijn nog steeds de initiatieven van mensen met wie ik samen optrek in vieringen en gespreksgroepen. Positief waren voor mij de vele vakanties met mensen met een beperking, met wie ik veel steden in Europa heb bezocht. Hen mocht ik vele malen door het H. Land

Wie ês 't toch mê

Oktober 2011. Louis gaat voor in de dienst tijdens het oud-verkennerkamp.

gidsen. Verder geniet ik elke keer weer van het jaarlijkse weekend met de Aad Verkenners, duik ik onder in de Riékeltse Carnaval, bezoek ik mijn familie en hoop ik dit jaar iets van de Groete Broonk te mogen meemaken.

Ik deel de pijn die slachtoffers van seksueel geweld binnen de kerk en daarbuiten is overkomen. Pijn die verergerd werd door onbegrip, ontkenning en het verzwijgen. Ik vertrouw er op dat nadat er 'recht is gedaan' nu eindelijk ruimte komt voor een democratisch kerkbeeld en voor transparantie. Toen ik mijn grote professe deed, vroeg de toenmalige novice-meester mij onder vier ogen of ik dat wel aankon: 'levenslang'. Ik vroeg hem hoe de Orde er uit zou zien over vijftig jaar. Hij antwoordde:

'Dat weet ik niet!' Ik vroeg: 'Wat verwacht u dan van mij?' Als hij mij toen een romantisch beeld zou hebben geschilderd van hoe ideaal het er nu zou hebben uitgezien, dan zou ik nu zeer teleurgesteld zijn geweest! Nu mag ik nog verwachten en hopen, al zal het allemaal anders worden! Laten we zolang we elkaar nog mogen tegenkomen, binnen of buiten het kerkgebouw, van het leven genieten, want de "lèfs toch mer ens".

Louis Klinkenberg O.P.
(Pater, Aalmoezenier vuur de Aad Verkenners,
én gewoen Louis es v'r ôs tiënge koëme.)

Frans van de Weerd

FOTO

*Grenedeers familie Van de Weerd.
Staand Henk, Theo, Wallie en Peter. Gehurkt Frans, Pim en Mattie.*

Foto

Broonk 1980. Communicantjes.

Broonk 1980. Jean Benedic smeert de bijl.

Bronk 1969. V.l.n.r. Gouverneur Charles van Rooy, burgemeester Jef van Laar, secretaris Bèr Devue.

Foto

1983. V.l.n.r. ?, John Doyen, Rob Brouwers, Dieudonné Erckens, René Hayen, René Hecker, Tjeu Pinckaers.

2007. Kruisprocessie hoek Voerenweg - Duijsterstraat.

Keenderkemedie 't Grenedeerke,
22, 23 en 24 mei 2012.

Achterste rij v.l.n.r. Yvette
Jacquot, Saskia Reintjens,
Lars Jaspars, Rens Houten.
Middelste rij v.l.n.r. Pit Doyen,
Thijs Dassen, Anne Samyo,
Julian Creemers, Kasj Jaspars,
Biena Smeets, Zoila Lemmens.
Voorste rij v.l.n.r. Zjeeke
Reintjens, Gyè Jaspars,
Evi Spronck, Nadine Houben.

GEZIËN

De vorige achterom bleek voor sommigen toch niet zo makkelijk te traceren als ik had gedacht. Zij zullen op bronkdinsdag opnieuw de kans krijgen als we de majoor naar huis brengen.

Tilla Kengen en Jan Hayen zijn de eigenaars van deze voormalige boerderij op Rijksweg 180. Toen dit pand gebouwd werd in 1903-1904 was het alleen woonhuis, later werd het boerderij. De eerste eigenaar was ene Schrijnemaekers. Aannemer Pie Mingels heeft in opdracht van Schrijnemaekers de woning gebouwd. Deze Mingels had zijn aannemersbedrijf achter het huidige restaurant "De Grenedeer". In 1924 kocht de oma van Jan, Nëleke Houten-Dassen, de woning. Zij had enkele jaren daarvoor haar man Zjang Houten verloren. Hij stierf op 40-jarige leeftijd. Deze Zjang werkte op het kasteel als tuinman. Samen met haar kinderen Jeanne, Liza, Wiza, Bèr, Marie, Colla en Piet betrok zij dit huis. Dat zij het als weduwe met 7 kinderen niet makkelijk had, spreekt voor zich, maar zij ging niet bij de pakken neerzitten. De schuur werd

aangepast zodat er enkele koeien, een paard en een varken gehouden konden worden. Ze hadden ook een grote kippenren. Ze gingen venten met melk en eieren. De kleine kruideniers in de binnenstad van Maastricht werden grote klanten. Marie, Liza en Bèr gingen tweemaal per dag met paard en wagen naar Maastricht, op zondag gingen ze maar één keer. Later zou Bèr, toen hij het bedrijf had overgenomen, zich melkventer gaan noemen. Maar ook die tijd (1956) kende al strenge regels. De opslag en de koeling van de melk moesten minstens 35m van het woonhuis af liggen. Dus werd er ruim 35m van het woonhuis, langs de Rijksweg een stenen "mèilkhûiske" gebouwd. Het wordt nu nog gebruikt voor het opbergen van de ereboog.

Tilla en Jan kochten deze voormalige boerderij op 5 december 1985. Meteen werd er begonnen met een grondige verbouwing. Omdat het huis erg vochtig was, werd er een laag kunststof tussen de fundering en de muren gelegd. Tegen de zuidgevel werd een spouwmuur geplaatst. Deze aanpassingen kwamen de behaaglijkheid in huis zeer ten goede. De voor- en achterkamer werden samengevoegd. Dat je aan dit soort oude woningen altijd een sjeike en een gewone kant had, komt bij dit huis wel sterk naar voren. De voormalige 'gooj käomer' heeft tegen het plafond mooie ornamenten. Ook de slaapkamers aan de voorzijde hebben dergelijke ornamenten. De stallen in de schuur werden

gesloopt zodat er een grote bergruimte ontstond. Aardig te vermelden is dat dit soort huizen normaal de voordeur in het midden had liggen, met kamers aan beide zijden. Omdat deze kavel niet erg breed was en er toch een oprit naast het huis moest komen, ligt de voordeur met gang en trappenhuis hier aan de rechterzijde.

Onder de woning liggen twee kelders waarvan er één gewelfd is. Enkele lagen steen in de voorgevel zijn crèmekleurig geveerd. De plint is afgewerkt met cement met enkele uitstekende halve zuiltjes.

Ons volgende plaatje is in het centrum van ons dorp gelegen. Meer hoeven jullie hier niet van te weten om dit prachtig "stekje" te kunnen traceren.

Sjef Caris

HISTORIE

Vraaggesprek met graaf Jost Maximiliaan van Bronckhorst Batenburg bij gelegenheid van zijn 65^e verjaardag in 1661

Op 4 oktober 1661 hoopt graaf Jost Maximiliaan zijn 65e verjaardag te vieren. Voor die gelegenheid wilde hij een exclusief interview voor de lezers van Grueles toestaan, waarin hij openhartig vertelt over zijn bewogen levensloop.

Excellentie, wij stellen dit interview voor onze lezers zeer op prijs, want hoewel u al meer dan veertig jaar over Gronsveld regeert, hebben wij toch het idee dat u voor velen tamelijk onbekend bent.

Ik kan mij daar wel iets bij voorstellen, want ik heb natuurlijk het grootste deel van mijn leven buiten Groéselt doorgebracht. Strikt genomen ben ik niet eens van hier, want mijn wieg stond op kasteel Rimborg. Maar ik vind het mooi dat u nu komt voor mijn 65e verjaardag. Misschien kunt u dan ook even goed noteren dat ik geboren ben op 4 oktober 1596. Ik word altijd twee jaar jonger gemaakt omdat de pastoor zich heeft vergist toen hij naderhand de dopen van mij en mijn broers en zusters inschreef. Mijn naam is eigenlijk Jost Maximiliaan, de eerste naam afgeleid van Jodocus. Ik ben vernoemd

naar mijn oom Jost. Ik word ook wel in het Latijn Justus genoemd en in het Frans Josse, maar ik noem mijzelf altijd Jost, of voluit Jost Maximiliaan. Mijn volle titel luidt Jost Maximiliaan graaf van Bronckhorst tot Gronsveld en tot Eberstein, vrijheer tot Batenburg en Rimborg, heer tot Alpen en Hönnepel, maar in de wandeling heet ik vaak gewoon 'Gronsveld'.

Uit wat voor soort familie kwam U?

Mijn vader was nogal autoritair en streng katholiek, roomser dan de paus. Hij heeft er persoonlijk voor gezorgd dat hier in Gronsveld de voorschriften van het Concilie van Trente werden ingevoerd. Er kwamen bij ons vaker jezuiten over de vloer en aan die orde hebben we ook veel geschonken, zoals ons huis in de Bredestraat in Maastricht. De paters hebben daar later een college gesticht. Maar vader liet zich de wet niet voorschrijven. Ik mag daarom nu wel verklappen dat hij twee buitenechtelijke kinderen had. Meer kan ik er niet over zeggen, maar we hebben er toch last van gehad, omdat ze later aanspraak maakten op een deel van onze erfenis. Ik geloof dat de onderdanen een hekel aan vader hadden. Ze hebben flink ruzie met hem gemaakt, omdat hij hun allerlei belastingen en herendiensten oplegde. Vooral de Maastrichtse grondbezitters in Heugem hebben flink tegen hem geageerd. Ze zeiden dat ze arm waren omdat door het beleg van Maastricht door de Spanjaarden in 1579 hun landerijen verwoest waren. Wij begrepen dat wel, maar die

belastingen waren noodzakelijk omdat wij als graafschap deel uitmaken van het Duitse Rijk. Vader was daar nogal precies in. Hij had in 1586 samen met oom Jost de titel van graaf verworven en kon zich voor zijn collega's geen betalingsachterstanden veroorloven. En de grote verbouwing van het kasteel van Gronsveld kostte ook veel geld. Adel verplicht, weet u. Uiteindelijk is het toch nog min of meer goed gekomen, maar het heeft wel een fortuin aan proceskosten gekost. Mijn moeder was Sybilla gravin van Eberstein en kwam uit Zwaben, ten noorden van het Zwarte Woud. Ik was net nog geen acht jaar toen ze stierf bij de geboorte van mijn jongste broer in 1604. Moeder stamde uit heel oude adel, maar een beetje vergane glorie en religieus verdeeld. Zij was katholiek, maar haar zuster Felicitas, mijn peettante, protestant. Een sterke vrouw, zeer standbewust, maar in godsdienstig opzicht niet echt principieel. Het klinkt onwaarschijnlijk, maar ze was als protestantse tegelijk ook abdis van Herford in Nedersaksen en stiftsdame in Essen. In onze kringen gebeurde dat wel meer; stand gaat boven religie. Dat hele Eberstein was trouwens één groot wespennest. Toen daar de protestantse graaf, een neef van mijn moeder, kinderloos overleed, erfde mijn vader samen met zijn zwager Otto van Wolkenstein dat gebied. Vader en oom Otto hebben geprobeerd de grotendeels lutherse bevolking weer tot het ware, katholieke geloof terug te brengen, maar ze ondervonden veel weerstand. Bovendien hadden ze veel te stellen

met hebzuchtige familieleden en opdringerige burenen die allemaal rechten op Eberstein meenden te hebben. We hebben eindeloos moeten procederen. Veel later, toen ik zelf graaf van Eberstein was, heb ik nog eens een actie met het leger ondernomen om al die pretendentes er uit te gooien. Tot aan de keizer aan toe hebben ze geklaagd, maar het was wel gelukt. Maar ik dwaal af. U vroeg naar mijn jeugd. Mijn broers en ik gingen niet naar school, maar we kregen thuis, in Rimbürg, onderwijs. Vader vond dat erg belangrijk. Ik heb Nederduits, Hoogduits, Frans en Latijn geleerd. Vader kende ook Italiaans. Er waren ook altijd enkele Duitstalige mensen uit Eberstein bij ons in huis. Van die talenkennis heb ik mijn hele leven profijt gehad. Mijn zusters kregen ook les, maar aan die vrouwen waren nuttige handwerken beter besteed.

Op een gegeven ogenblik bent u uit huis gegaan?

Ik was nog net geen twintig, toen ik weg wilde. Er was thuis altijd veel gepraat over het leger. Mijn grootvader van moederskant, Otto van Eberstein, was in 1576 tijdens de rebellie van Spaanse soldaten in Antwerpen in de Schelde verdronken. En mijn oom Jost, de oudere broer van mijn vader, sneuvelde in 1588 bij het beleg van Wachtendonck bij Geldern. Dat waren helden voor mij en mijn jongere broer Otto Willem. Mijn vader, die oom Jost opvolgde, was niet zo voor het leger, meer een man van de studieboeken, vooral over recht en literatuur. Zo'n leven

Historie

tussen de boeken in het kleine Gronsveld leek mij niets. Ik vond dat ik het meeste talent had voor het leger. Ik was ook wel een beetje idealistisch. Het waren tenslotte roerige tijden met toenemende spanningen tussen katholieken en protestanten. Ik wilde graag mijn Duitse vaderland verdedigen en mij inzetten voor de zaak van de katholieken.

Vond uw vader dat goed?

Vader zou menselijkerwijs gesproken nog lang kunnen regeren, dus er viel voor mij niet veel te doen. Ik kon toen nog niet voorzien dat hij spoedig zou overlijden. Vader was er dus niet echt op tegen. Hij heeft er zelfs nog voor gezorgd dat de inwoners van het graafschap vrijwillig 800 gulden opbrachten om er voor te zorgen dat ik niet met lege handen in het leger verscheen.

Met lege handen?

Je moet zelf je uitrusting betalen. Ik herinner mij dat in 1619 mijn twee broers en ik bij een Maastrichtse geweermaker voor bijna 250 gulden inkochten. Dat was echt het meest noodzakelijke om goed voor de dag te komen. Daarnaast heb je natuurlijk ook de kosten voor je begeleiders en verzorgers. Als officier koop je dan later je eigen legeronderdeel. Natuurlijk moet dat geld opbrengen, maar je moet wel alles zelf financieren. Je kunt van oorlog heel rijk, maar ook heel arm worden.

U was nog maar pas weg, toen uw vader overleed?

Inderdaad, een jaar na mijn vertrek overleed vader in oktober 1617. Ik was op dat moment het enige meerderjarige kind; over de anderen werden mijn tante Felicitas van Eberstein en de graaf Van den Bergh als voogden aangesteld. We zaten dus met een onverdeelde boedel, met verschillende kastelen en heerlijkheden. Dat hebben we uiteindelijk jarenlang zo gehouden tot rond 1640. Dat ik als graaf van Gronsveld zou opvolgen, lag wel zo'n beetje voor de hand, maar voor de rest kon je moeilijk voorspellen wie wat zou krijgen. Bovendien ben ik pas laat getrouwd en mijn broer Otto Willem ook. Alleen Hans Philip was er vroeg bij. Otto Willem heeft toen zijn aandeel in de erfenis van hem afgekocht.

Maar U bent wel als graaf van Gronsveld ingehuldigd?

Zeker. Ik geloof op 1 november 1617, met Allerheiligen. Maar verder heb ik het familiebezit jarenlang samen met mijn broer Otto Willem beheerd.

Hoe ging die inhuldiging?

Nou, het was een hele plechtigheid bij het kasteel. De schepenen van Heugem, Gronsveld, Honthem en Slenaken kwamen hun eed van trouw afleggen en daarna volgden de mannelijke gezinshoofden. Vervolgens moest ik beloven de rechten van de inwoners te zullen

handhaven en eerbiedigen. Er werd toch wel op mij gelet, want zoals gezegd, de inwoners hadden het over die rechten flink met mijn vader aan de stok gehad. Na afloop heb ik de inwoners nog eens flink getrakteerd in de herbergen.

Er was in die tijd ook een kwestie met een jongen die door de schepenbank was veroordeeld....

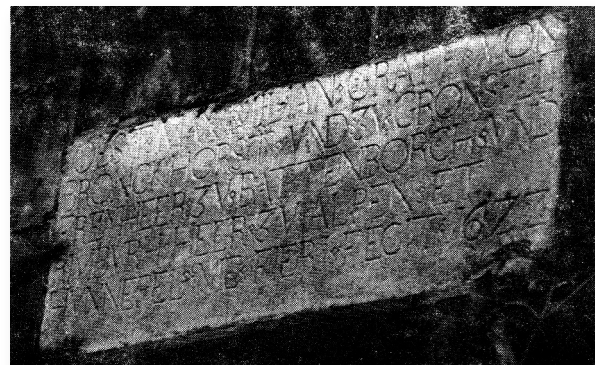
Inderdaad, een vervelende zaak. Een jongen uit Honthem was door de burens betrapt op seks met een kalf en bij mijn schout aangegeven. Hij is toen opgepakt en door de schepenen tot de brandstapel veroordeeld, samen met dat kalf. Dat vonnis heb ik twee dagen na mijn inhuldiging moeten laten voltrekken. Geen mooi schouwspel en sinds een aantal jaren doen we dat niet zo vaak meer. Maar in die tijd eindigden wel vaker mensen wegens toverij of zedeloosheid op de brandstapel, ook hier in de buurt. Je kunt dat goddeloos gedrag niet streng genoeg de kop indrukken. En voor mij was het een kostbare affaire, met de kosten voor de gevangenis, de beul en het brandhout, bij elkaar meer dan 80 gulden. Dat was veel geld, en er viel nergens iets te verhalen.

U pakte ook andere zaken meteen flink aan, zoals de bouw van een nieuwe molen?

Wij graven hebben in Gronsveld het recht van banmolen, wat betekent dat alle inwoners hun

graan in onze molen moeten laten malen. Dat levert geld op. Aan de andere kant hebben wij natuurlijk de plicht te zorgen voor een technisch goede installatie. Eigenlijk was die nieuwe molen een plan van mijn vader. De eerste steenlegging vond plaats op 18 juli 1617 door onze rentmeester, een paar maanden voor het overlijden van vader. Ik heb hem daarna verder laten afbouwen. Met wat goede wil kun je mij dus wel als bouwheer beschouwen.

Daar herinnert ook de op mijn bevel bij de toren ingemetselde gedenksteen uit 1622 aan. Molens heb ik altijd interessant gevonden. Later heb ik nog eens het plan gehad in Gronsveld

Gedenksteen uit 1622 in de molen van Gronsveld die herinnert aan Jost Maximiliaan van Bronckhorst als bouwheer. Het opschrift luidt: JOEST. MAXIMILIAN GRAFF VON BRONCKHORST, UND ZUe GRONSFELT, FREYHERR ZUe BATENBORGH UND RIMBURG, HERR ZU ALPEN ET HUNNE-PEL ME FIERI FECIT 1622.

Historie

een rosmolen te laten bouwen en in Slenaken een oliemolen. Maar dat is er tot nog toe niet van gekomen. Veel mensen weten trouwens niet dat de molen van Gronsveld eigenlijk op gebied van de gemeente Heugem staat.

U vond het ook goed iets te doen voor de ontspanning van de bevolking?

U doelt op de oprichting van de schutterij op Sacramentsdag 1619? Strikt genomen is die broederschap van Sint-Sebastianus niet opgericht door mij, maar met mijn toestemming. Ik vond het ook een uitstekend initiatief. Mijn vader had in 1614 al gezorgd voor de oprichting van zo'n vereniging in Slenaken. In verenigingsverband de Sacramentsprocessie opluisteren bevordert het gevoel van saamhorigheid. Door al die oorlogen en de verspreiding van ketterse ideeën in de voorgaande jaren was het toch goed de bevolking wat meer bij het katholieke geloof te betrekken. Verder is het papegaaischieten op tweede Pinksterdag ook een leuke sport. De eerste wedstrijd heb ik zelf gewonnen en toen werd ik als graaf ook nog koning! Als blijvende herinnering daaraan heb ik de zilveren schuttenvogel geschonken.

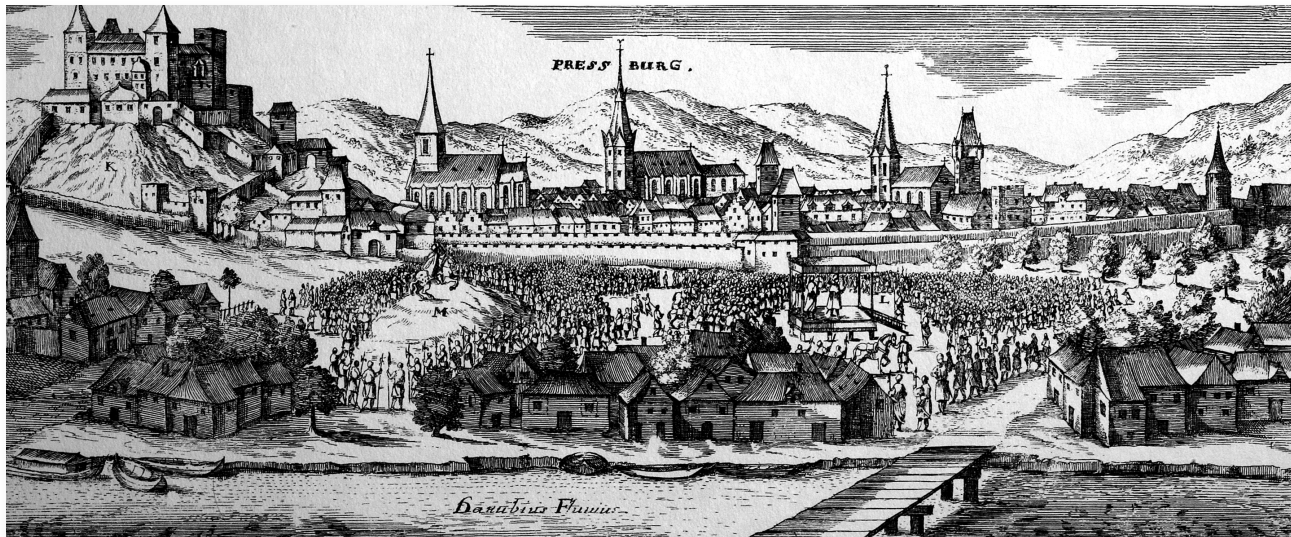
U kwam dus in het begin toch vrij vaak in Gronsveld?

Toen ik nog maar beperkt leidinggevende functies in het leger had, kwam ik inderdaad vaker in Gronsveld. Maar in 1618 begon in Praag een opstand tegen de keizer.

Protestanten hadden in het stadhoudelijk paleis ambtenaren van de keizer uit het raam geduwd en daar kwam oorlog van. Dat was voor mij aanleiding om in het jaar daarop samen met mijn broer Otto Willem dienst te nemen in een regiment van onze achterneef graaf Jacob van Bronckhorst, heer van Anholt bij Kleef. Die vocht met zijn troepen voor keizer Ferdinand en voor hertog Maximiliaan van Beieren. Maximiliaan was toen de leider van de katholieke vorsten in het Duitse Rijk en meestal de bondgenoot van de keizer. Later ben ik rechtstreeks bij Maximiliaan in dienst getreden, met een paar jaar onderbreking tot 1648.

De eerste militaire actie waar ik bij betrokken raakte was een aanslag op de stad Bratislava, waar Hongaarse opstandelingen tegen de keizer zich hadden verschanst. Helaas liep dat voor ons op een mislukking uit. Ik ben nog goed weggekomen, maar onze aanvoerder sneuvelde en zijn hoofd werd op een paal gestoken en op de stadsmuur geplaatst.

Omdat ik inmiddels tot Hauptmann was bevorderd, hebben mijn broer en ik in 1622 een compagnie van driehonderd infanteristen gekocht in het regiment Anholt. Om aan geld te komen, moesten we toen onze heerlijke rechten over Sint-Maartensvoeren verkopen aan de kasteelvrouw van Mheer. Met die troepen kwamen we in die tijd overal in Duitsland. Hertog Maximiliaan van Beieren wilde verhinderen dat de protestantse vorsten in het noorden te veel invloed kregen en stuurde daar zijn troepen

Gravure uit de zeventiende eeuw van de stad Presburg of Bratislava. Hier deed Joost Maximiliaan zijn eerste echte oorlogservaringen op.

onder leiding van de bekende veldmaarschalk Tilly op af. Bij alle belangrijke veldslagen vocht ik mee. Tegelijk maakte ik carrière, maar eigenlijk niet snel genoeg naar mijn zin. Sedert 1623 was ik in dienst bij het regiment Herliberg, eerst als 'Obriest Leutenant' (ondercommandant bij de regimentsstaf) en later 'Obriest' (commandant bij de regimentsstaf).

We zouden die protestanten er wel onder hebben gekregen, maar toen begon koning Christiaan van Denemarken zich er mee te bemoeien. Die wilde meer invloed in de protestantse vorstendommen in Noord-Duitsland. Het heeft geen zin u hier verder te vermoeien met

details over alle acties waar ik bij betrokken ben geweest. Mijn 'finest hour' was de slag op 27 augustus 1626 bij Lutter am Barenberge, tien kilometer van Salzgitter, waar de Denen de nederlaag leden. Na afloop zei veldmaarschalk Tilly dat de overwinning was behaald met Gods zegen en door mijn optreden. Vervolgens zette hij zijn hoed op mijn hoofd met de mededeling dat een generaalshoed mij niet zou misstaan. Het bericht van de overwinning mocht ik persoonlijk naar hertog Maximiliaan in München brengen. Een jaar later kreeg ik mijn bevordering tot 'Generalwachtmeister', de derde rang onder de opperbevelhebber.

Historie

In de daaropvolgende jaren hield de oorlog met de Denen nog aan, totdat in 1629 vrede werd gesloten. Maar nog geen jaar later landde koning Gustaaf Adolf van Zweden met zijn leger in Noord-Duitsland. De protestanten beschouwden hem als de voorvechter van hun belangen. Uiteindelijk hebben we met die Zweden achttien jaar ellende beleefd. Op die manier raakte ik ook betrokken bij het beleg van de stad Maagdenburg, die de kant van Gustaaf Adolf had gekozen. Ik nam deel aan de bestorming op 20 mei 1631. Maagdenburg werd een bloedbad, met 20.000 burgerslachtoffers, deels vermoord, deels verbrand. Mijn collega, generaal Pappenheim, vertelde mij later dat hij bevel had gegeven een paar huizen in brand te

Gravure uit de zeventiende eeuw van Slag bij Lutter am Barenberge op 27 augustus 1626 waar Jost Maximiliaan zich bijzonder onderscheidde.

steken. Daarna zorgde een stevige wind ervoor dat de stad in korte tijd bijna helemaal in de as werd gelegd. Die Pappenheim was een arrogante en incompetent kerel, waar ik later nog vaker ruzie mee heb gekregen. Ik kende mijn Pappenheimer, zo gezegd.

In het najaar van 1631 kreeg ik het bevel over de Beierse troepen in Noord-Duitsland, tot opeens in januari 1632 Pappenheim mijn plaats kwam innemen. Hij was een man van het snelle succes, maar bracht niets duurzaam tot stand. Na negen maanden was hij weer weg, en ik kreeg, inmiddels bevorderd tot Generalfeldzeugmeister, opnieuw het bevel, maar zonder middelen of manschappen. Geen paard of geschut had die Pappenheim achtergelaten. En mij kostte het geld. Zo betaalde ik op zijn verzoek uit eigen beurs 7.434 rijksdaalders om de stad Wolffebüttel van proviand te voorzien. Ik kan u hier in een staatje laten zien hoe ik in veertien maanden in totaal voor het leger 84.905 rijksdaalders ontving, terwijl ik 114.829 rijksdaalders heb uitgegeven. Een flink deel van dat tekort moest ik zelf voorschieten. Met die beperkte mogelijkheden probeerde ik zo goed en zo kwaad als het ging mijn werk te doen, maar dat viel niet mee tegen die Zweden. Die begonnen in maart 1633 met een beleg van de stad Hameln. Er kwamen keizerlijke en Beierse hulpstroepen om de stad te ontzetten. Ik heb geprobeerd ze van dat idee af te brengen. Het was volgens mij beter een stad dan een

heel leger te verliezen, maar de officieren wilden per se aanvallen. Zij waren toch niet van zo ver gekomen om alleen Hameln te ontzetten! Zo hebben we 8 juli 1633 bij Hessisch Oldendorf slag geleverd, met een fatale afloop voor onze troepen. Alles was verloren, ik had niet eens meer een paard. Het ergste was dat ik daarna de schuld kreeg. Om me tegen die kritiek in te dekken heb ik een week later door een notaris precies laten opschrijven hoe de zaak

Gravure uit de zeventiende eeuw van de slag bij Hessisch Oldendorf op 8 juli 1633 die door Jost Maximiliaan werd verloren. In het midden bij nummer 36 zijn de vluchtende troepen van Jost Maximiliaan getekend.

was gelopen. Ik heb ook tegen iedereen verteld dat ik bereid was mij te rechtvaardigen. Maar daar hadden mijn broodheren geen trek in. Ze hebben me nog een tijdje in dienst gehouden, maar toen wilden ze van me af. Uiteindelijk heb ik de eer aan mezelf gehouden en ben ik begin 1634 in Keulen neergestreken.

U voelde zich waarschijnlijk verbitterd en ontgoocheld?

Dat is nog zacht uitgedrukt. Razend was ik. Uit pure frustratie ben ik begonnen mijn ervaringen op te schrijven. Ik wilde die tekst onder de titel 'Coemoedia Gronsfeldiana' publiceren als een waarschuwing hoe een mooie carrière door onbetrouwbare vorsten kan veranderen in een tragedie. Maar het is er niet meer van gekomen. Uiteindelijk heb ik mijn aantekeningen -anoniem- ter beschikking gesteld aan Eberhard Wassenberg, die een populair boekje over de oorlog heeft geschreven. Die was erg blij met mijn aanvullingen. In de zomer van 1634 werd ik weer door hertog Maximiliaan van Beieren in genade aangenomen. Zo vocht ik op 6 september 1634 aan Beierse kant mee in de slag bij Nördlingen. We hebben daar de Zweden met hun bondgenoten, de Fransen, verslagen. In de maanden daarop heb ik mij nog ingezet om het gebied rond Heidelberg van Zweden te zuiveren. Ik hoopte intussen toch nog op een bevordering tot veldmaarschalk, maar hertog Maximiliaan aarzelde steeds. Ik weet ook wel waarom. De keurvorsten van

Historie

Keulen, Trier en Mainz maakten mij zwart bij de hertog en het keizerlijk hof in Wenen. Ik zou de spot met hen hebben gedreven en ze konden mij de nederlaag bij Hessisch Oldendorf niet vergeven. Zij dreigden zelfs hun verbond met Maximiliaan op te zeggen wanneer ik bevelhebber werd. In de tweede helft van 1635 vochten we met Beierse en keizerlijke troepen in de Elzas. Een ramp werd dat. Er was geen geld en de soldaten kwamen van honger om. Vervolgens werd ik door hertog Maximiliaan ook nog verantwoordelijk gehouden voor het verlies van honderden vaten wijn, waar ik niets van wist. Ik had het toen wel gehad met de oorlog. Op 13 juni 1636 kreeg ik op eigen verzoek ontslag en vertrok weer naar Keulen.

Daar ontmoette u toen uw echtgenote?

Nou ja, dat is te zeggen... Ik heb eerst een relatie gehad met Maria Margaretha Hammann, dochter van een notaris. Ze gaf me zoveel troost, dat ik beloofde met haar te trouwen. Ik schaam me er niet voor, maar het was onvoorzichtig, want trouwbelofte maakt trouwschuld. Uiteindelijk heb ik haar voor 3.500 gulden kunnen afkopen. Ik kan daar rustig open over zijn, want we hebben naderhand over de betaling van dat bedrag moeten procederen. Ik zat namelijk nogal krap bij kas, en daar had ze weinig begrip voor.

En toen...?

Toen ben ik als een blok gevallen voor Anna Christina van Hardenrath, dochter van de

burgemeester van Keulen. Mijn hartje en mijn engel noemde ik haar vaak. Het was liefde op het eerste gezicht. In onze kringen is dat niet zo gebruikelijk. Ze was dan misschien niet van de hoogste adel, maar het was behalve een lieve ook een verstandige en flinke vrouw. We zijn getrouwd in de dom van Keulen. Het ging wat sneller dan ik gedacht had, want Anna Christina was al zwanger, maar daar hebben we niet al te veel ophef over gemaakt. Belangrijk voor de familie was dat ze vruchtbaar was.

In totaal hebben we zes kinderen gekregen. We hebben ons toen gevestigd in het huis van mijn schoonvader, in de Sternengasse. Daar had vroeger de schilder Rubens nog gewoond. Een mooie tijd was dat. Het was bij ons een komen en gaan van belangrijke en interessante personen.

Vanaf oktober 1641 hadden we zelfs de verbannen Franse koningin-moeder Maria de Medici in huis. Die werd ook peettante van mijn dochtertje Maria. Op zich was die logeerpartij natuurlijk eervol, maar zo'n koninklijke aanwezigheid geeft ook veel gedoe. Ze betaalde bovendien niet. Eerlijk gezegd was ik toch wel een beetje opgelucht toen ze op 3 juli 1642 overleed. Ik was zelf in die tijd trouwens ook druk bezig met het werven van soldaten, onder andere voor de Spanjaarden in de vesting Jülich en voor Maximiliaan van Beieren. Verder eisten mijn familie zaken en financiën in die jaren alle aandacht.

U doelt op het feit dat u nog altijd in een onverdeelde boedel zat met uw broer en zusters, waarover u in het begin sprak?

Inderdaad. Nu ik getrouwd was, moest dat in orde komen. Tot dan toe had ik het graafschap samen met mijn broer bestuurd, maar die wilde nu zijn eigen goederen hebben. Kortom, mijn broer en zusters verlangden uitbetaling, terwijl ze wisten dat alles zwaar onder de schulden zat. Ik hoef daar niet geheimzinnig over te doen, want onze financiële situatie was algemeen bekend. In 1623 hadden we de heerlijke rechten over Sint-Maartensvoeren al moeten verkopen aan de vrouwe van Mheer. Haar zoon kreeg in 1638 voor 15.000 gulden de heerlijke rechten over Slenaken in pand. Een echte profiteur van andermans ellende, want toen ik het bedrag later wilde aflossen, deed hij mij een groot proces aan. De heerlijke rechten over Oost heb ik in 1639 en 1640 voor in totaal 2000 rijksdaalders van de hand moeten doen aan Hiëronimus van Berghe, genaamd Trips. Ook al zo'n vrek, want naderhand claimde hij nog rechten op enkele boerderijen die tot onze grafelijke domeinen behoorden. Tot overmaat van ramp haalde hij er de schepenen van de stad Aken bij, die beweerden rechtsmacht te hebben over mijn graafschap. Met die stad Aken moet je geen ruzie maken. Ze bemoeiden zich ook met Slenaken en dat ligt op een steenworp afstand. Maar ik heb gedreigd de eerste de beste gerechtsbode dood te schieten die zich met dwangbepelen van dat gerecht hier durfde te vertonen

en dat hielp. Maar het ergste komt nog. Uiteindelijk was ik in 1640 gedwongen kasteel Rimburg te verkopen, mijn geboortehuis, waar mijn familie al 200 jaar woonde. Ik moest met de vraagprijs van 120.000 op 90.000 rijksdaalders zakken, welk bedrag in verschillende termijnen binnen drie jaar zou worden betaald. Maar de kopers Arnold van Boeijmer en Katharina van Splinter hadden te hoog gegrepen en daar werd ik het slachtoffer van. Ze zochten allerlei uitvluchten om niet te hoeven betalen en tot op heden heb ik nog maar een gedeelte ontvangen. Tot overmaat van ramp kreeg ik toen ook nog onenigheid met mijn broer Otto Willem, aan wie uit de erfenis onze kastelen en landerijen in het hertogdom Kleef waren toebedeeld. Ik vond het meer dan genoeg, maar hij voelde zich miskend. Hij is inmiddels overleden, maar sinds die boedelscheiding bleven onze contacten beperkt tot het strikt noodzakelijke. U merkt, die financiën zitten mij hoog, want het is echt heel onprettig om voortdurend door schuldeisers te worden belaagd. Gelukkig heb ik Gronsveld kunnen behouden, maar dat was op het nippertje. En de Gronsveldenaren leefden toch wel met mij mee.

Naderhand bent u toch weer in het leger gegaan. Miste u dat leven?

Zoals ik al vertelde, hield ik mij na mijn ontslag in 1636 nog altijd bezig met het werven van troepen. Zo gingen ook mijn contacten met hertog Maximiliaan van Beieren niet verloren.

Historie

Om die reden bood hij mij op 15 maart 1645 een post aan als militair bevelhebber voor de Opperpalts in mijn oude rang van Generalfeldzeugmeister en in januari 1647 benoemde hij mij tot gouverneur van Ingolstadt. Ik werd zelfs naar Frankrijk gestuurd om daar over een verbond tegen Zweden te onderhandelen. Maar toen ik op 27 augustus 1647 terugkeerde, bleek de Beierse politiek 180 graden gedraaid en waren de Fransen opeens onze vijanden.

Hertog Maximiliaan benoemde mij nog snel tot veldmaarschalk van het Beierse leger, een bevordering waar ik natuurlijk eigenlijk al heel lang recht op had. Maar over mijn taak was ik niet zo gelukkig. Ik moest samen met generaal Melander, de bevelhebber van de keizerlijke troepen, optrekken tegen de Fransen. Met die Melander kon ik niet goed overweg. Op zich een dapper man, maar hij was protestant en had in 1633 nog bij Hessisch Oldendorf tegen mij gevochten als bondgenoot van de Zweden. In het voorjaar van 1648 moesten wij een leger van 30.000 man Fransen en Zweden tegenhouden. Op 17 mei 1647 kwam het tot een treffen bij Zusmarshausen, in de buurt van Augsburg. Melander sneuvelde en ik besloot een paar dagen later terug te trekken in de richting van de Donau. Veel mensen zagen dat als een vlucht en dat is mij erg kwalijk genomen. Hertog Maximiliaan liet mij arresteren en opsluiten in Ingolstadt. Wanhopig werd ik ervan. Binnen een paar maanden van

Gravure uit de zeventiende eeuw met Jost Maximiliaan als legeraanvoerder te paard. Waarschijnlijk circa 1646, vlak voor zijn bevordering tot veldmaarschalk.

veldmaarschalk tot gevangene. Ik was van alle berichten verstoken en wist niet wat mij boven het hoofd hing. Dat alles omdat ik alleen het uitdrukkelijke bevel had opgevolgd tegen elke

prijs het leger voor een veldslag te behoeden. Ik had dus gewoon geen keus. Gelukkig had ik die instructies zwart op wit. Toen ze mij later voor de krijgsraad brachten, konden ze moeilijk anders dan mij vrijspreken. Maar met de Beieren had ik het toen wel gehad. Trouwens, de inmiddels al dertig jaar durende oorlog was afgelopen door de vredesverdragen die in de herfst van 1648 in Münster en Osnabrück waren getekend. Eindelijk kon ik naar huis.

U keerde dus terug naar Gronsveld?

Ik wilde inderdaad graag naar Gronsveld terug. Ik moest trouwens ook wel, want Rimborg was verkocht. Maar het heeft toch een tijd geduurd voordat we er terecht konden. In 1643 hadden zo'n zeventig soldaten onder aanvoering van een zekere Cauwenberg een paar weken het kasteel bezet en de hele omgeving geplunderd. Die leider hebben ze naderhand aan het raam opgehangen en de soldaten over de kling gejaagd, maar u begrijpt dat ze een enorme puinhoop achterlieten. Het heeft jaren gekost om die schade te herstellen en het huis weer bewoonbaar te maken. Geld had ik daarvoor eigenlijk niet.

Wat vonden uw onderdanen van uw terugkeer?

Eerlijk gezegd, weet ik dat niet zo goed. Mijn vrouw en kinderen konden meteen goed aarden, maar zelf was ik natuurlijk vele jaren weggeweest en het graafschap een beetje

ontgroeid. Ik denk dat mensen zich soms ook in de steek gelaten voelden, ondanks het feit dat mijn trouwe drossaard Christiaan Lamberts het graafschap best goed voor mij heeft bestuurd. Ik heb hem nog steeds in dienst, maar hij wordt bejaard en kan het werk niet meer zo goed aan. Bovendien leunt hij de laatste tijd nogal op zijn zoon, die ik hier op zijn voorspraak tot pastoor heb benoemd. Een mislukking, maar schrijft u

Gravure vervaardigd Wenen 1651 van Jost Maximiliaan als keizerlijk raadsman.

Historie

dat maar niet op. Het is een rare snuiter met losse handjes, over wie allerlei verhalen de ronde doen. Het zou me niets verbazen wanneer dat nog eens een keer mis gaat. Maar ik heb toch geprobeerd er hier de laatste jaren in Gronsveld wat van te maken. Zo heb ik onlangs nog eens de strijd aangeboden met de Maastrichtse grondeigenaren in mijn graafschap. Mijn vader had daar al veel ellende mee beleefd. Geen belasting betalen, zogenaamd omdat ze daarvan om een of andere duistere reden vrijgesteld waren. Die tactiek passen ze overal in de omgeving toe. Maar toen hadden ze aan mij toch een kwaaië. Vorig jaar heb ik een akkoord gesloten en nu betalen ze toch mee.

Kreeg u na het verlaten van het leger ook wat meer tijd voor ontspanning?

In de eerste jaren na de oorlog kon ik mijn draai in Gronsveld niet goed vinden. Ik was vaak weg. Ik heb mij bijvoorbeeld erg ingezet om mijn collega-graven uit het Rijnland en Westfalen een zetel in de Rijksdag in Regensburg te bezorgen. Vanwege Eberstein zat ik toen al bij de Zwabische graven. Uiteindelijk is dat ook gelukt, maar toen ze mij tot hun afgevaardigde hadden gekozen, was de Rijksdag weer afgelopen. We zijn nu weer in afwachting van een nieuwe bijeenkomst. Verder heb ik nog diverse gezantschappen voor de keizer gedaan. In Münster moest ik een geschil tussen de prins-bisschop en de stad oplossen,

Gravure van de Rijksdag in Regensburg 1653 waar Jost Maximiliaan probeerde een aparte vertegenwoordiging voor zijn collega-graven uit het Rijnland en Westfalen te organiseren. De 'gravenbank' is op de voorgrond te zien. De vertegenwoordiger van de keizer zat in het midden, links en rechts de geestelijke en wereldlijke vorsten van het Duitse Rijk.

in Hamburg bemiddelde ik in een geschil over de posterijen en in Aken en Dortmund vertegenwoordigde ik de keizer bij zijn inhuldiging. Allemaal heel eervol. Maar de laatste jaren doe ik het toch wat rustiger aan en probeer ik hier in Gronsveld wat op te bouwen, als mijn schuldeisers dat tenminste toelaten. Want die zijn als een blok aan mijn been. Ik loop daarom al langer rond met plannen voor een grote boerderij met veel vee of grootschalige

aanplant van fruitbomen, beneden in het Broek.
Daar kun je best goed geld mee verdienen.
Verder heb ik een wijngaard laten aanplanten
op de Wijngaardsberg. Over een paar jaar
verwacht ik daar toch productie van. U ziet dus,
het ontbreekt mij niet aan energie. En ook voor
mijn gezinsleven valt nog wel iets in te halen.
Ik hoop daar nog de tijd van leven voor te
hebben.

Excellentie, die tijd wensen wij u ook toe en
namens onze lezers willen wij u hartelijk
danken voor dit openhartige interview.

Jacques van Rensch

*Rouwbord voor Jost Maximiliaan 1662 in de kerk
van Gronsveld.*

STREEKMUSEUM

Veldkruis

Even iets rechtzetten uit het vorige periodiek. Het veldkruis op de hoek van de Köbbesweg en de Oosterweg is nog niet geplaatst. Dat gaat binnenkort wel gebeuren. We hadden andere prioriteiten. Zo werd onder meer gewerkt aan het decor voor de 'kinderkemedie 't Grenedeerke' die in de week voor Pinksteren werd opgevoerd.

Bloeseparade

Op zondag 22 april vond de Bloeseparade plaats. Dat is een wandeltocht georganiseerd door de wandelvereniging van Vilt en stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen. De wandeling over verschillende afstanden had start en finish in het Gemeenschapshuis van Gronsveld. Ruim 1500 wandelaars namen deel en liepen door onze prachtige omgeving. Langs de kortste wandelroute waren verschillende demonstraties en tentoonstellingen te zien. Zo was er door onze sectie een kleine

tentoonstelling over fruit ingericht op de boerderij van Schrijnemaekers aan de Voerenweg in Rijckholt. Natuurlijk was ook een van de pronkstukken van onze collectie, de oude veilingklok, van stal gehaald. Oud-veilingmeester Jozef Clairbois liet de klok weer draaien en 'verkochte' vele kilo's fruit.

Koninginnewagen

Op zondag 24 juni vindt het Koningmeesteken plaats. Volgens oud gebruik rijden de koningin met haar hofdames door Gronsveld en Rijckholt op de koninginnewagen. Sinds Grueles de beschikking heeft over een grote oogstwagen wordt deze als koninginnewagen ingezet. De spaarclubs hebben met de schutterij en Grueles een regeling getroffen voor de kosten. De wagen wordt gestald in de schuur van oud-koningin Marieke Dupont-Thomma aan de Rijksweg in Gronsveld. Op donderdag 29 maart is de wagen uit de schuur gehaald en naar onze werkplaats getransporteerd.

Daar is geconstateerd dat een bijzonder soort houtworm (*Broncus nietus*) de achterkant van de wagen wilde verorberen. Dit wordt nu met man en macht door de sectie Streekmuseum voorkomen, zodat de nieuwe koningin en haar hofdames, bijgestaan door de Sergeants-majoor Mathieu Devue en Piet van den Boorn, veilig door onze straten kunnen trekken.

Prijsvraag

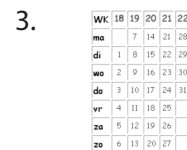
Een nieuw record van 13 inzendingen op onze vorige puzzel en... allemaal juist. We zochten het woord Broonk. Dat werd verkregen als de volgende woorden op de juiste wijze in het diagram geplaatst werden.

Onder de juiste oplossingen moest worden geloot en Hub van de Weert kwam als winnaar uit de bus. Hij ontvangt de poster met Bronkliederjes.

1. B Ô B B E L
2. S I V V R O
3. P E S T O Û N G
4. Z J A K K O O
5. V È N D E L K E
6. K O L B A K

Nieuwe opgave

De nieuwe opgave is weer ietsjes anders dan de vorige. We vragen nu één woord dat is samengesteld uit vier lettergrepen. De lettergrepen vindt u door de woorden behorende bij de plaatjes te bewerken en samen te voegen. Af en toe moet er een lettertje af of bij. Het gevraagde woord mag u doorspelen aan Frans van de Weerd, Rijksweg 153a, 6247 AD Gronsveld of via fransvandeweerd@home.nl per mail. De inzet is weer een erg gewilde bronkliederenposter.

Stichting Bronkversiering Gronsveld-Rijckholt

Het was tijdens de Bronk in 2003 dat Marc Smeets, Robert Spronck tegenkwam en dat ze het hadden over de mooie Bronkversieringen in Eijsden. Zij bespraken dit nog eens uitvoerig en vatten het idee op om een ereboog te maken tussen de woningen van Robert en Marc. Dit kwam Jan Hayen ter ore. Hij sprak met Marc hierover en vroeg hem of die versieringen niet op een wat grotere schaal aangepakt konden worden. De bronkversiering was aan een opfrisbeurt toe. Dat was gemakkelijker gezegd dan gedaan. Marc en Jan spraken af dat zij nog eens bij elkaar zouden komen om een en ander serieuzer te bekijken.

Zo geschiedde: enkele weken later, in augustus, zaten zij weer bij elkaar om verdere plannen te maken. Het was belangrijk dat er een goed gestructureerde groep mensen geformeerd zou worden die naar eigen inzicht kon werken. Een gekozen bestuur zou dit alles dan in goede banen moeten leiden en een "helicopterview" over het geheel blijven houden. Ze gingen uit elkaar met de afspraak dat zij beiden diverse mensen zouden vragen om mee te werken en om alvast vaklieden van diverse disciplines te zoeken. Ze waren verbaasd over het enthousiasme van de mensen die gevraagd werden. Binnen korte tijd hadden ze 25 personen bij elkaar

en kon er een eerste bijeenkomst georganiseerd worden in het zaaltje van café De Zwaluw. Hier werden al direct spijkers met koppen geslagen. Er werd een bestuur gekozen: Eric van Caldenborgh (voorzitter), Arno Martens (secretaris), Willie van Wel (penningmeester), Jan Hayen en Marc Smeets.

De volgende werkgroepen werden gevormd: houtbewerking, schilderwerkzaamheden, metaalbewerking, inventarisatie en beheer, vlaggen, bloementapijt.

Eind september werd de tweede vergadering gehouden in eetcafé Riékelt en Pastoor Pierik werd gevraagd om ook in het bestuur zitting te nemen. Deze was hier zeer enthousiast over. Hij opperde het idee om in Gronsveld en Rijckholt met een collectebus langs de deur te gaan. Dat dit idee een schot in de roos was, werd tijdens

de rondgang al meteen duidelijk. Waar men ook aanbelde, iedereen was enthousiast over het initiatief en men gaf gul. Het ging zelfs zo goed, zo herinnert Jan Hayen zich nog, dat hij (met een geleend mes) het papiergeld in de collectebus moest doorduwen.

Het bleek later dat de beloftes die mensen aan de deur hadden gemaakt, ook werden nagekomen. Een bijeenkomst later, toen alle giften bekend waren, bleek dat veel mensen een royale gift via de bank hadden overgemaakt. Willie van Wel weet nog te vertellen dat de Zusters van het klooster Sint-Jozef, die al vertrokken waren uit Rijkholt, nog een mooi bedrag overmaakten. In totaal werd er aan giften en collecte iets meer dan 5000,- opgehaald. Van de Stichting Wilhelmina Sangers Cultuur Prijs kreeg de stichting een subsidie van 2400,-. De erebogen in de processie werden het eigenlijke visitekaartje. Diverse bogen waren al langere tijd aan restau-

ratie of vernieuwing toe. Dat werd dan ook een testcase voor de samenwerking in en tussen de groepen. De beste vaklui zetten hun kennis in en het resultaat is prachtig.

Als een boog klaar was, werd hij door pastoor Pierik ingezegend. Dat dit 'inzegenen' daarna nog eens goed door de medewerkers werd overgedaan behoeft verder geen betoog. Maar ook hier bleef meneer pastoor aanwezig voor de 'controle'. Er zijn drie bogen gemaakt voor de Rijksweg. Voor de Kampweg en het Station, die bij toerbeurt door de processie worden aangedaan, is er één boog gemaakt met een pastuk, omdat deze straten niet even breed zijn. Marc Smeets vertelt dat de boog voor 'oonder ién 't duerp' van bij hem op wieltes naar de plaats van bestemming werd gereden. De stichting heeft ook nieuwe 'draagwagens' voor het Mariabeeld en voor de Noodkist gemaakt. Bovendien werden de aan de lantaarnpalen bevestigde houders met vaandels langs de processieroute gerealiseerd.

Op het moment dat wij dit stukje schrijven is alweer een collecte geweest en de stichting was weer tevreden over de opbrengst.

Voor de komende Bronken zitten weer diverse restauraties en vernieuwingen in de pen. Die projecten zullen zeker gerealiseerd worden. Met recht mogen wij trots zijn op deze stichting met haar medewerkers. Chapeau.

Arno Martens, Sjef Caris

Van aal en nog get

Tour de Grueles

Grueles bestaat al sinds 1980 en heel wat inwoners van Gronsveld en Rijckholt zijn natuurlijk al bekend met onze activiteiten. Maar er wonen, logischerwijs, ook mensen in onze dorpen die hier niet geboren en getogen zijn. Zij kennen Grueles misschien niet, maar bovendien weten ze wellicht weinig over de dorpen waarin ze woonachtig zijn. Om hun de mogelijkheid te bieden om daar verandering in te brengen, organiseerde Grueles op 13 mei een Tour de Grueles. Doelstelling van dit 'rondje Gronsveld-Rijckholt' was om 'nieuwe' dorpsgenoten bekend te maken met Grueles én met de historie, de natuur, de cultuur en de tradities van Gronsveld en Rijckholt. Het was weliswaar moederdag, maar dat weerhield vele dorpsgenoten er gelukkig niet van om deel te nemen aan onze Tour. Bezoekers konden hun eigen programma samenstellen, én ze konden de locaties te voet, met de fiets of met de auto, maar ook met de huifkar bereiken. En die karren zaten vol. Bijna alle secties van Grueles gaven acte de présence. Sectie Natuur verzorgde vanuit café 't Vroendel een wandeling richting De Beuk. Onderweg werden de lokale flora en fauna onder de aandacht gebracht. Onze natuurspecialisten vertelden in geuren en kleuren (ook letterlijk) over onze prachtige natuur. Sectie Dialect testten de kennis van het dialect van de bezoekers in de vorm van een quiz.

Sectie Foto toonde prachtige en reusachtige foto's waarop Gronsveld en Rijckholt in vroeger tijden te zien waren. Sectie Video presenteerde in De Grenedeer de dvd van de Groete Broonk 2008. Sectie Historie vertelde in de huifkar allerlei wetenswaardigheden over diverse locaties die gepasseerd werden. Sectie Streekmuseum had verschillende landbouwwerktuigen en karren geëtaled. Bovendien konden bezoekers de werkplaats en het museum bezichtigen. Sommigen wisten niet dat ons museum daar, langs die Oosterbroekweg, lag.

En als bonus hebben we de majoor der schutterij, Jan Hayen, bereid gevonden om een 'spoedcursus' over de Groete Broonk te verzorgen. Dit deed hij met verve in Kaffee Riékelt. Het programma bood voor elk wat wils en de reacties waren zeer positief.

Natuurlijk wilde Gruelles de mensen ook enthousiast maken voor de stichting. We tellen momenteel weliswaar ongeveer 100 medewerkers en ruim 800 abonnees, maar we staan nooit negatief tegenover 'hogere' cijfers. En gelukkig is ook aan die doelstelling tijdens de Tour de Gruelles voldaan. We hebben zowel nieuwe abonnees als nieuwe medewerkers mogen begroeten. Welkom bij Gruelles!

Kortom, het weer was goed, de animo van bezoekers en 'presentatoren' groot, de moeders waren tevreden en Gruelles heeft zich wederom op positieve wijze in onze dorpen geprofileerd. Alle reden om met een goed gevoel op de Tour de Gruelles terug te kijken. Maar... abonnees en medewerkers blijven, ook na de Tour de Gruelles, van harte welkom. Zegt het voort, zegt het voort.

Maarten Heijnen

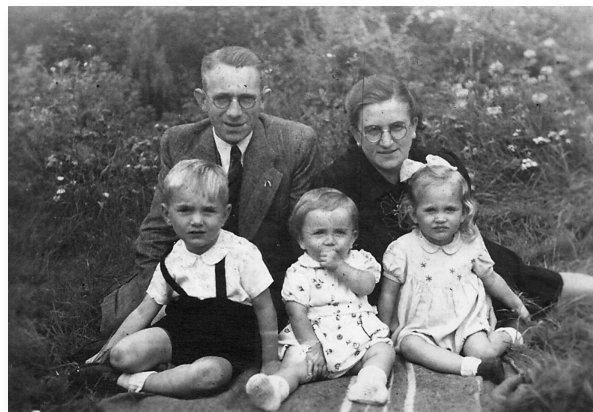
KËN D'R HÖN NOG

Karel Waber

*“We zullen ze
peperkoeken!”*

Als we naar de rubriek ‘Kên d’r hön nog?’ van de afgelopen jaargangen kijken, zien we dat er nog nooit is geschreven over iemand die in de jaren veertig geboren is. Nu dit wel gebeurt, betekent dit dat de persoon in de titelrol dus helaas niet erg oud heeft mogen worden.

Karel Waber was het oudste kind van Pieke Waber (‘Kên d’r hön nog?’; Grueles jaargang 19, nummer 2) en Bertha Peeters. Hij werd geboren tijdens de Tweede Wereldoorlog, op 19 juli 1941 en groeide op in het huis van Wackers, Rijksweg 69; zijn eerste levensjaren in het rechtergedeelte van het huis, maar na de dood van Wackers (die in het grotere linkergedeelte woonde) verhuisde de familie naar het linkerdeel van datzelfde huis. Na Karel kwamen Zus (1942), Bèr (1944), Jan (1945), Miche (1948) en Lène (1950).

1945: Pieke en Bertha met de drie oudste kinderen: Karel, Bèr en Zus.

De drie broers medio jaren 50: Bèr, Karel en Jan.

Karel was avontuurlijk aangelegd hetgeen ook, door de jaren heen, tot de nodige (zware) ongelukken heeft geleid. Zo ondervond hij reeds op jonge leeftijd, vlak na de oorlog (samen met zijn neef Karel Japars), dat je niet met een lucifer moet gaan kijken of er nog benzine zit in de tank van een achtergelaten oorlogsjeep. Dit leidde tot een ontploffing met zware brandwonden. In de derde klas van de lagere school kwam Wallie van de Weerd, verhuisd vanuit Eckelrade, bij Karel in de klas en ze werden beste vrienden. Omdat ze van loltrappen hielden en dus voor de onderwijzers niet de 'schoolvoorbeelden' waren, werden ze achter in de klas geplaatst en waren ze 'lucht'. Daar ze zelden bij de les werden betrokken en nooit een beurt kregen, waren ze extra verheugd toen aan het einde van het schooljaar bleek dat ze toch over waren. De vreugde was echter van korte duur toen bleek dat meester Rosier ook 'over' was naar de vierde klas.

Karel was een dierenvriend: paarden, honden, salamanders, hazelwormen of kauwen, alles

Karel 1955.

was hem even dierbaar. Al op jonge leeftijd had hij een terrarium en had hij Sjaak, het tam gemaakte 'dèulke'. Zo gauw de school uit was werd er buiten gespeeld. Met zijn vrienden, Wallie en Bèr Jaspars (van Vic) ging hij geregeld naar het bos. Wallie vertelt: "In de 'daolekääomers' observeerden we de broedgang van de dèulkes en we wisten wanneer de eieren uitgebroed waren en de jongen niet meer geheel afhankelijk waren van de ouders. Karel wilde er graag een hebben om het tam te maken, maar durfde niet goed over de rand van de 'daolekääomers' af te dalen. Geen nood: Bèr van Vic durfde alles! Met leren riemen uit onze bakkerij (ooit onderdeel van de paardentram van de bakkerij) trokken we het bos in. Boven op de 'daolekääomers' werden de leren riemen aan elkaar geknoopt en Karel en ik lieten Bèr naar beneden zakken. We hoorden hem roepen dat hij

Kên d'r hön nog

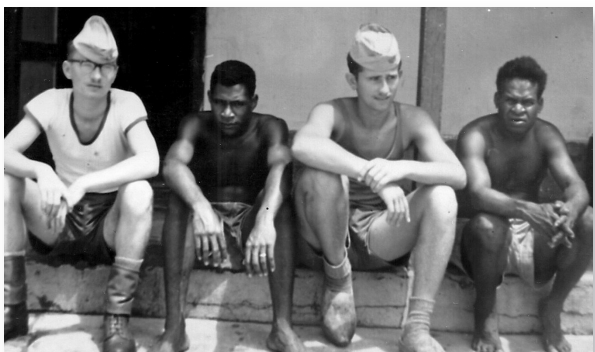
er een te pakken had. Vrijwel gelijktijdig sloegen Karel en ik hard achterover: de leren riemen waren geknapt. Toen we even later naar beneden keken en Bèr zagen rondspringen en schreeuwen van pijn, waren we dolblij dat hij nog leefde." Na de lagere school ging Karel naar de Gondulphus Mulo (de latere Mavo Biesland) te Maastricht. Zijn werkend leven begon hij op een blauwe maandag bij noonk Mathieu (Waber) in de meubelmakerij. Hier moest hij onder andere hout drogen onder de bakoven van de buurman: bakkerij Lemmens (d'n Haos). Achterom liep hij dan naar de bakkerij en bedacht al vrij snel dat de werkzaamheden in een bakkerij eigenlijk veel leuker waren en na korte tijd stapte hij dan ook over.

Toen kwam de oproep voor militaire dienst en eind 1960 begon hij aan zijn rekrutenopleiding. Terwijl hij in dienst zat, nam de onrust in Nederlands Nieuw-Guinea steeds verder toe. Karel werd één van de duizenden dienstplichtigen die daar toen naar toe werden gezonden. Maar in 1961 vertrok hij voor de lange vlucht: eerst naar Biak en van daaruit naar Kaimana in het binnenland van Nederlands Nieuw-Guinea.

Stukje historie: Nederlands Nieuw-Guinea was nog steeds (dus ook nog na de onafhankelijkheid van Indonesië in 1949) een overzees gebiedsdeel van Nederland. Indonesië wilde dit echter inlijven en na diverse dreigementen aan Nederland ging Indonesië eind jaren '50 over tot acties op

Nieuw-Guinees grondgebied. Er werden parachutisten gedropt, die als opdracht hadden de bevolking tegen het Nederlands gezag op te zetten. Bovendien werden er strooibiljetten verspreid en militante radio-uitzendingen verzorgd, mede gericht op de aanwezige Nederlanders. De Nederlandse militairen moesten jacht maken op de infiltranten; een helse opdracht in de moeilijk begaanbare rimboe. In 1960 waren de spanningen zo hoog opgelopen dat het Nederlands kabinet besloot dat onder meer tegen deze agressie versterking nodig was en het begon met het zenden van Nederlandse dienstplichtigen. Op 15 augustus 1960 verbrak Indonesië de betrekkingen met Nederland. Op 15 januari 1962 kwam het tot een eerste gewapend treffen en op 15 augustus van dat jaar werd, onder druk van de Amerikanen (JF Kennedy), het akkoord getekend waarin werd bepaald dat, na een overgangsadministratie door de VN, het gebied per 1 mei 1963 aan de Indonesische autoriteiten zou worden overgedragen.

Karel op de kampplaats in Nieuw-Guinea.

Naarmate meer nieuws over de landingen en de gevechten Nederland bereikte, leefde men intenser mee met de jonge dienstplichtigen. Karel stuurde zijn ouders een ingesproken grammofoonplaat (78 toeren) waarop hij vertelt dat alles goed met hem is. Menigeen kan zich nog herinneren hoe emotioneel Bertha dan

Karel met een slang in de rimboe van Nieuw-Guinea.

Kên d'r hön nog

werd en aan één stuk door riep: "Och Karel, kom toch truk jongske, kom toch truk." Aan buurvrouw Dien Hanssen, met wie hij een goed contact had, stuurde hij een kaartje, door hem geschreven in het Bahasa Indonesia.

In juni 1962 keerde Karel terug vanuit Nieuw-Guinea. Hoewel hij kok was en dus vooral op het basiskamp verbleef, heeft hij de ergste onlusten toch van dichtbij meegemaakt. Hij vertelde maar zelden over de geestelijke spanningen en de lichamelijke ontberingen in de ondoordringbare rimboe. Op de dag, rond het uur dat hij in Gronsveld zou arriveren, stond een flinke menigte samen met de harmonie 'oonder ién 't duerp' op hem te wachten. Voor dat Karel naar Gronsveld gebracht zou worden, moesten er echter eerst een aantal Maastrichtse soldaatkameraden thuis afgeleverd worden. Hierdoor kwamen de recent afgezwaaiden op de kermis in Heer terecht, waardoor Karel

12 juni 1962 thuiskomst. Bertha, Karel, Bèr van Vic.

enkele uren later dan gepland in Gronsveld arriveerde, waar de leden van de harmonie reeds onverrichter zake huiswaarts waren gekeerd. Het was duidelijk dat hij zijn draai niet meteen kon vinden en broers en zussen vonden hem maar raar, onaangepast en recalcitrant in de eerste weken na zijn terugkomst. Hij rookte als een ketter, liep als het maar even kon op blote voeten en trapte zijn sigaretten met zijn blote voeten uit. Als souvenirs had hij originele speeren van de Papoea's bij zich waarvan de punten ook daadwerkelijk gedoopt waren in een of ander gif. Eind 1962 ontving hij het Nieuw-Guinea Herinneringskruis. Dit kruis werd door koningin Juliana ingesteld en was bestemd voor Nederlandse militairen die *"in de periode tussen 28 december 1949 en 23 november 1962 minimaal drie maanden daadwerkelijk militaire dienst hebben gedaan in het voormalige Nederlands Nieuw-Guinea of de daaromheen liggende wateren"*.

NieuwGuinea-kruis voor Karel Waber uit Gronsveld

GRONSVELD. — Door burgemeester Smeets werd aan de heer Karel Waber, ten huize van diens ouders, het Nieuw-Guinea-kruis met gesp uitgereikt. De heer Waber was vijftien maanden als korporaal in Nieuw-Guinea. Bij de uitreiking der onderscheiding waren, naast de burgemeester, ook aanwezig deken Hoogers, de garnizoenscommandant van Maastricht en de plaatselijke rijkspolitie. Na een dankwoord bleven de autoriteiten nog geruime tijd met de familie gezellig samen.

Aan militairen die in 1962 hebben deelgenomen aan een gewapend optreden tegen de genoemde 'kwaadwilligen' werd een op het lint te bevestigen gesp met het jaartal '1962' uitgereikt. Toen hij na enkele weken toch weer geacclimatiseerd was, ging hij op zoek naar werk en hij vond dit in eerste instantie in de bakkerij van Door van de Weerd. Na enige tijd kreeg hij een baan als kok in een hotel in Valkenburg maar hij stapte al snel over toen hij eenzelfde baan kon krijgen bij een hotel in Maastricht. In 1964 brak een stabielere periode aan toen hij terecht kwam bij de Soma waar hij uiteindelijk een jaar of tien zou blijven. De ene week werd begonnen om zes uur, de andere week om acht uur. Elke vrijdagavond ging hij een tijdlang, samen met zijn collega Wil Theunissen, werken bij de Mabro in Maastricht. Van negen 's avonds tot vijf 's morgens werden hier kadetjes gedraaid. Hierna werd er even een afzakkertje gepakt bij "d'n dolle Dries" op de Markt, zodat het weekend optimaal kon beginnen. Toen Karel een keer op woensdagochtend om zes uur moest beginnen, stond hij om een uur of drie 's nachts bij zijn chef, Zjir Goessens, aan de deur. Ze voerden toen ongeveer de volgende dialoog:

Karel: *"Ich kaom dalik neet wërke ömdat ich nao Pariés gaon."*

Zjir (van boven uit het raam): *"Dat gèit neet. De môs uüver dry oor begènne en ich heb gèinen aandere."*

Karel: *"Meh ich kèn neet?"*

Zjir: *"Oevuur neet?"*

Karel: *"Ömdat ich dan ién Pariés been."*

De avond ervoor had Karel met een stel vrienden voor de derde dag op rij kermis gevierd in Keer en toen daar het plaatje werd gedraaid: "Parijs heeft mooie vrouwen", werd besloten die dan ook maar meteen te gaan bezoeken.

In Parijs in de jaren zestig. V.l.n.r. Karel, Jean Peussens en Bèr Reintjens.

Vrijdagavond keerden ze, volledig blut, weer in Gronsveld terug. Karel had diverse bezigheden, waarvan hij sommige regelmatig en andere slechts bij vlaggen beoefende: paardrijden, koken (vooral zijn Indonesische rijsttafel was van grote klasse), reizen, wielrennen, wandelen, en biljarten. Zijn grootste hobby echter was lol en plezier maken, waarbij mede het offeren aan Bacchus centraal stond. Als er ergens iets te doen was of iets 'te bière' viel was hij er graag bij. Hij was nooit haantje de voorste, maar steeds plezierig aanwezig en hij lachte graag.

Kên d'r hön nog

Zoals ik in het begin al verteld heb, is Karel geregeld betrokken geweest bij diverse (verkeers)ongelukken. Eentje wil ik u niet onthouden: Neef Karel Jaspars vertelt: "Nadat we onze opa, Kasj, begraven hadden (oktober 1963) besloten Karel en ik eens in Heer te gaan kijken. Karel, zijn been nog dik ingepakt van het vorige ongeluk in de 'Duústersjtèg', zat bij mij achter op de motor, een 50cc NSU die veel te licht was voor de snelheid die hij kon halen. Na enkele gelegenheden in Heer en Maastricht bezocht te hebben, viel het Karel in dat hij nog iets te verffenen had met iemand uit Margraten: "We zullen ze peperkoeken." Dus richting Margraten. Hier wat geduw en getrek, maar de ruzie werd bijgelegd met veel te veel bier. In Margraten hoorden we dat er kermis was in Banholt en dus op de motor naar Banholt. Vanaf dan kan ik me niet meer zoveel herinneren, maar weet wel nog dat ze bij Reumers geprobeerd hebben ons wat nuchterder te krijgen met koffie, en dat zij erop aandrongen de motor te laten staan, hetgeen wij uiteraard niet nodig vonden want wij waren toch niet zat?! We zijn over de kop gegaan in de Banholtergrubbe die net opnieuw geteerd was en bezaaid lag met miljoenen scherpe steentjes. 's Nachts zijn mijn broers Bèr en Gilles naar het ziekenhuis gekomen, maar we waren zo 'begaojd' dat ze niet wisten wie wie was totdat Bèr mij herkende aan een kledingstuk."

Duidelijk was dat Karel graag en veel op stap ging. Hij was een graag gezien, vriendelijk en

Septemberkermis 1965. V.l.n.r. Karel, Harrie (zoon van Haj en Ria van Loo), Patricia l'Homme, Anna l'Homme-Boot (schoonzus van Ria en José).

behulpzaam mens en kon met iedereen opschieten. Bovendien was hij charmant waardoor hij goed lag bij de vrouwen. Hij had geregeld verkering, hoewel dit meestal van korte duur was. In 1963 ontmoette hij in café De Keizer, het café van Haj en Ria van Loo, de zus van Ria, José l'Homme. Dit werd een knipperlicht-relatie van ruim zes jaar. Elk jaar maakte hij het minstens een keer uit, waarna hij maximaal drie weken later toch weer op zijn knieën terugkwam. José, hevig verliefd, sloot hem telkens weer in haar armen. Totdat ze er in 1969 niet meer tegen kon en, met veel pijn in haar hart, er definitief een punt achter zette. José en Karel zijn altijd goed bevriend gebleven: "oude liefde roest niet..."

Karel was ook geen onbekende in Eckelrade waar hij begin jaren zeventig zijn intrede deed bij zijn latere schoonfamilie Bessems. Toen Maria (geboren 4 januari 1950) hem voorstelde aan haar vader en moeder schrokken die toch wel even. De ruim acht jaar oudere Karel had in die tijd haren tot op zijn schouders en een nogal woeste, rossige baard. Later hebben zijn schoonouders hem in hun hart gesloten.

Op 12 augustus 1972 trouwden Karel en Maria. De kerkelijke inzegening was in de kerk van Eckelrade, de receptie en het feest in de

Brouwerij in Gronsveld. Ze betrokken een woning bij het kasteel in Rijckholt (Kooiestraat 1). Op 1 mei 1981 kochten ze de woning aan de Julianastraat 37 te Gronsveld. Karel en Maria bleven kinderloos maar Karel kon met kinderen uitstekend overweg en het nichtje van Maria, Veronique was bij hen kind aan huis en leek hier dan ook meer tijd door te brengen dan thuis. Via een broer van Maria (Wil) ging hij in 1974 als ijzervlechter aan de slag. Hij werkte vooral in Duitsland. Om vijf uur 's ochtends werd hij door Wil thuis opgehaald en om half vier bij het café van Loe Smeets (later Robert Spronck) afgezet. Karel begon dan met het voor hem karakteristieke 'Èlske mêt sôkker': het eerste met twee klontjes en een lepeltje om te roeren, het tweede zonder suiker. Daarna stapte hij over op bier. Het werken in de bouw in Duitsland verdiende weliswaar goed, maar was zwaar voor rug, heupen, knieën en lever. Dit zware werk bleef hij jaren verrichten totdat hij door een versleten heup niet meer kon. In 1997 kreeg hij een nieuwe heup en werd hij afgekeurd voor dit fysiek belastende werk. Vanaf toen was hij huisman. Karel en Maria waren beiden gek op het maken van verre reizen en het leren kennen van andere culturen. Ze waren zeer begaan met het lot van de arme, lokale kinderen. Ze vertrokken dan met veel kleren en schrijfgerei. Dit deelden ze uit aan de arme kinderen en ze kwamen met bijna lege koffers weer terug. Ze reisden onder meer naar India, Kenya, Zuid-Afrika, Thailand, Indonesië en de Filipijnen.

Kên d'r hön nog

In 1999 maakten ze plannen voor een reis naar Nieuw-Guinea in 2000. Andere hoogtepunten waren het oud-verkennerskamp en...

1985. Staf oud-verkenners. V.l.n.r. Henri Goessens, Pierre Heuts, Jean Martin, Karel, Toussaint Goessens.

...uiteeraard, de (grote) bronk. Karel, 'sjöt gemak' in 1946, trok met de grote bronk van 1960 voor het eerst mee als 'grenedeer' van de rode compagnie. In 1972 bood hij mee op de plaats van Luitenant-adjutant van de majoor. Deze plaats werd uiteindelijk uitgegeven aan Piet Mans.

In 1976 werd korporaal Karel Jaspars commandant van de achterwacht van de rode compagnie en hij formeert zijn achterwacht: Martin Schrijnemaekers, Jo Reintjens, Wallie van de Weerd en Karel Waber.

1978. Kleine bronk. Karel in de voor hem karakteristieke danshouding. (een of twee armen omhoog). V.l.n.r. Frans Huits, Marie Dassen (Heuting), Karel, Peter Lemmens.

Achterwacht Grote Bronk 1980.

In de zomer van 1999 voelt Karel zich vermoeid en hij weet dat er iets niet goed zit. Hij zegt tegen Veronique: "Keend, ich been vuur de ratte." Hij gaat na veel aandringen van zijn naasten toch maar eens naar de dokter en die adviseert hem sowieso een gezondere levensstijl. In oktober wordt hij doorverwezen naar de specialist en hij krijgt de slechte uitslag te horen. Omdat een behandeling niet genezend maar slechts remmend zal werken, besluit hij dan ook geen behandeling te willen. In zijn laatste weken had hij veel aanloop en sommigen bezochten hem dagelijks.

Tegen de geëmotioneerde mensen zei hij: "Lûikes, d'r hôf neet te buûke, ich heb genoëte van 't lêve!" Toen zijn neef Jan Waber in de avond van 2 december volgens ritueel "Karel, tot muerge" zei, konden beiden niet weten dat die morgen voor Karel niet meer zou komen.

Maria overleed iets meer dan 8 jaar later op 25 april 2008. Ze werd even oud als Karel (58 jaar) en stierf aan dezelfde ziekte.

Paul Goessens

1997. Belgische kust. Karel, Maria, Rini Waber (Van de Weerdt).